

บทที่ 4

การรับรู้สันติวิธี ความไว้วางใจและช่องทางการสื่อสาร

ในบทที่ 3 นั้นส่วนหนึ่งเป็นความพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงภาพกว้างๆ ของความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่ยังไม่มีการระบุอย่างชัดเจนถึงวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้ ซึ่งในบทที่ 4 นี้จะมีการระบุวิธีการและมาตรการต่างๆ อย่างชัดเจน โดยในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรกจะนำเสนอถึงวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้ในความขัดแย้งกรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย - มาเลเซีย เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ในส่วนอื่นๆ และตั้งแต่ส่วนที่สองเป็นต้นไปจะมุ่งเน้นการตอบข้อสมมติฐานต่อคำถามที่ว่า ทำไมความพยายามใช้แนวทางสันติวิธีในโครงการฯ จึงไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ตั้งข้อสมมติฐานไว้ 2 ประการ คือ คู่ขัดแย้งมีการรับรู้แนวทางสันติวิธีที่แตกต่างกันและการใช้แนวทางสันติวิธีในโครงการท่อส่งก๊าซฯ ขาดการสร้าง ความไว้วางใจและช่องทางการสื่อสารระหว่างกันของคู่ขัดแย้ง

ดังนั้น ในส่วนที่สอง จะเน้นการแสดงให้เห็นความหมายของ "สันติวิธี" ของฝ่ายต่างๆ ในความขัดแย้ง จากนั้นจะทำการวิเคราะห์การรับรู้สันติวิธี โดยใช้วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ได้ระบุไว้ในส่วนแรกประกอบ

สำหรับในส่วนที่สามจะเป็นการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องความไว้วางใจว่ามีการก่อตัวขึ้นหรือไม่ อย่างไร และเนื่องจากการศึกษานี้ได้ให้คำนิยามของความไว้วางใจว่าเป็นความสัมพันธ์ชนิดหนึ่ง และภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็มักจะมีหลายมุม ซึ่งความไม่ไว้วางใจก็เป็นมุมหนึ่งของความสัมพันธ์ ที่มักจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความไว้วางใจได้ ดังนั้นในส่วนที่สามนี้จะมีการวิเคราะห์การเกิดขึ้นของความไม่ไว้วางใจประกอบด้วย

ในส่วนสุดท้ายของบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงช่องทางการสื่อสาร ซึ่งจะเป็นการพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ มีช่องทางการสื่อสารเกิดขึ้นในโครงการฯ หรือไม่ หากมีก็จะทำการวิเคราะห์ว่าช่องทางการสื่อสารดังกล่าวมีอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

4.1 วิธีการหรือมาตรการที่แต่ละฝ่ายใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้ง

วิธีการหรือมาตรการที่แต่ละฝ่ายใช้นั้น สามารถแบ่งตามสถานการณ์และเหตุการณ์ได้เป็น 3 ระดับ คือ สถานการณ์ปกติ สถานการณ์พิเศษ และเหตุการณ์ความรุนแรงเฉพาะหน้า และการปรับตัว ซึ่งจากการศึกษาได้มีข้อสังเกตว่า วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้นั้นจะมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์หรือการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ต่างๆ อาจจะทำให้วิธีการหรือมาตรการบางอย่างหมดไป ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะมีการดำเนินมาตรการเดิมควบคู่ไปกับวิธีการหรือมาตรการใหม่ก็ได้ ซึ่งวิธีการหรือมาตรการต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1 วิธีการหรือมาตรการที่ใช้ในการจัดการสถานการณ์ปกติ

สถานการณ์ปกติในที่นี้ หมายถึง สถานการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างสามารถกำหนดวิธีการหรือมาตรการต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้โดยไม่ต้องกังวลใจมากนักว่าจะเกิดการใช้ความรุนแรงขึ้น หรือหมายถึง การที่แต่ละฝ่ายกำหนดยุทธศาสตร์หลักของการเคลื่อนไหว จากนั้นก็กำหนดวิธีการหรือมาตรการต่างๆ เพื่อบรรลุยุทธศาสตร์ดังกล่าว ซึ่งวิธีการหรือมาตรการในส่วนนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นวิธีการหรือมาตรการที่แต่ละฝ่ายจะใช้กันอย่างต่อเนื่อง โดยที่จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามความเหมาะสม

4.1.1.1 วิธีการหรือมาตรการของบริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ

บริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ ได้วางแผนงานประชาสัมพันธ์และชี้แจงโครงการฯ ในพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยในช่วงแรก (มิถุนายน พ.ศ. 2541 – มกราคม พ.ศ. 2543) อยู่ในความรับผิดชอบของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จนกระทั่งมีการจัดตั้งบริษัท ทรานส์ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด ขึ้นมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 บริษัทที่จัดตั้งใหม่นี้จึงรับผิดชอบงานดังกล่าวแทน¹

การมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเพราะในระหว่างที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกำลังจะเข้าดำเนินโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซียนั้น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกำลังเผชิญกับความขัดแย้งในกรณีโครงการท่อส่งก๊าซยานาดา ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้คาดการณ์ว่าอาจจะเกิดความขัดแย้งขึ้นในพื้นที่ของโครงการฯ ใหม่หากไม่มีการชี้แจงข้อมูลที่ถูกต้องให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับรู้²

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและบริษัท ทรานส์ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด จึงได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์ คือ บริษัทดุลประชาธรรม ซึ่งเป็นคนในพื้นที่เข้ามาทำงานด้านการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2541 สำหรับสาเหตุที่ต้องมีการว่าจ้างบริษัทดังกล่าว เป็นเพราะผู้ว่าจ้างต้องการให้งานประชาสัมพันธ์ใน

¹ อำนวย ลายไม้, “โครงการของรัฐเพื่อการพัฒนาที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ด้วยวิธีประชาธิปไตย ศึกษากรณี: โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย – มาเลเซียและโครงการโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย”, หน้า 84.

² สัมภาษณ์ อำนวย ลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

พื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากที่บริษัทผู้ว่าจ้างคุ้นเคย ประสบความสำเร็จ³

ลักษณะของการประชาสัมพันธ์ คือ การเข้าไปพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่โดยตรง การแจกเอกสาร การจัดเวทีชี้แจง การให้ข้อมูลผ่านสื่อ นอกจากนี้ยังได้มีการดำเนินงานมวลชนสัมพันธ์และงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น การจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ให้บริการในหมู่บ้านต่างๆ การแจกจ่ายสิ่งของเครื่องใช้ อุปกรณ์ บริโภค ที่จำเป็นแก่ประชาชนในพื้นที่ การสนับสนุนอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงปลากะพงในกระชัง การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงไก่ไข่ของนักเรียน การส่งเสริมอาชีพของสตรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำประชาชนไปทัศนศึกษาดูงานโรงแยกก๊าซและท่อส่งก๊าซ ที่มีการดำเนินงานอยู่ในประเทศไทย ที่ อำเภอนอม จังหวัด นครศรีธรรมราช และที่ อำเภอมายาบาดาพุด จังหวัดระยอง และการพาไปดูงานที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ถึง พ.ศ. 2546⁴ บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ได้จัดการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลโครงการฯ และจัดกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับประชาชนในพื้นที่⁵ ดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลโครงการฯ

- การประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ จำนวน 355 ครั้ง (ยังมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง)
- การจัดบอร์ดนิทรรศการ จำนวน 20 ครั้ง
- การประชาสัมพันธ์โดยสื่อต่างๆ จำนวน 844 ครั้ง (ยังมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง)
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม จำนวน 25 ครั้ง (ยังมีแผนปฏิบัติต่อไปตาม EIA)

(2) กิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับประชาชนในพื้นที่

- การทำประชาพิจารณ์ จำนวน 2 ครั้ง
- กิจกรรมทัศนศึกษา จำนวน 50 ครั้ง
- กิจกรรมหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ จำนวน 53 ครั้ง
- สนับสนุนกิจกรรมสาธารณะชุมชน จำนวน 552 ครั้ง

³ อำนวย ไลยไม้, "โครงการของรัฐเพื่อการพัฒนาที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ด้วยวิธีประชาพิจารณ์ ศึกษาคณะ: โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย – มาเลเซียและโครงการโรงแยกก๊าซฯ ไทย – มาเลเซีย", หน้า 84.

⁴ สัมภาษณ์ อำนวย ไลยไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

⁵ บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย), "เอกสารเกี่ยวกับรูปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน," (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

- สนับสนุนโครงการเพื่อประกอบอาชีพเสริมรายได้ จำนวน 11 โครงการ
- กิจกรรมค่ายเยาวชนปีโตรเลียม จำนวน 4 ครั้ง

สำหรับข้อมูลที่ได้นำมาชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนในพื้นที่นั้นจะเกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านี้⁶

- (1) พื้นที่พัฒนาร่วมของไทย - มาเลเซีย ในเรื่องประวัติความเป็นมาของพื้นที่ลักษณะของพื้นที่⁷ เป็นต้น
- (2) การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่าง ไทย - มาเลเซีย
- (3) ข้อมูลโครงการฯ ในเรื่อง ที่ตั้ง แนวท่อส่งก๊าซฯ การดำเนินงานของระบบท่อและโรงแยกก๊าซฯ
- (4) ความปลอดภัยและผลกระทบของโครงการฯ
- (5) มาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมหลังการก่อสร้าง
- (6) ประโยชน์ของโครงการฯ ต่อประเทศและต่อท้องถิ่น
- (7) ประเด็นข้อสงสัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ การเวนคืนที่ดิน ผลกระทบต่อการประกอบอาชีพดั้งเดิม การพัฒนาพื้นที่ที่จะเกิดขึ้น การจ้างงานที่จะมีขึ้นในโครงการฯ

นอกจากการดำเนินการประชาสัมพันธ์ และชี้แจงข้อมูลของบริษัทผู้ดำเนินโครงการฯ จะมีเป้าหมายเพื่อต้องการชี้แจงข้อมูลและข้อสงสัยต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่โครงการฯ แล้ว ยังมีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาแนวร่วมในการสนับสนุนโครงการฯ อีกด้วย

การแสวงหาแนวร่วมในการสนับสนุนโครงการฯ นั้น นอกจากบริษัทจะดำเนินการตามการวิธีการหรือมาตรการโดยทั่วไปข้างต้นแล้ว บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ยังได้ดำเนินงานเพื่อแสวงหาแนวร่วมในหลายลักษณะ เช่น การติดต่อให้เจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครองช่วยประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ ที่บริษัทต้องดำเนินการในพื้นที่ เช่น การสำรวจเส้นทางในการวางท่อส่งก๊าซ เป็นต้น หรือการติดต่อผู้นำชุมชนต่างๆ ผ่านทางเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครอง หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ก็จะผูกสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับบุคคลที่มีท่าทีว่าจะเห็นด้วยกับโครงการฯ⁸ หรือ

⁶ อำนวย लयไม้, "โครงการของรัฐเพื่อการพัฒนาที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ด้วยวิธีประชาธิปไตย ศึกษากรณี: โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย - มาเลเซียและโครงการโรงแยกก๊าซฯ ไทย - มาเลเซีย", หน้า 85.

⁷ สัมภาษณ์ สมหมาย คงแข็ง, 30 สิงหาคม 2548.

⁸ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองตรีการบริหารส่วนตำบลลิ้นช้าง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548

เจ้าหน้าที่ระดับสูงที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่จะเดินทางไปพบผู้นำชุมชนด้วยตนเองเพื่อชี้แจง และขอความสนับสนุนโครงการ⁹

หลังจากนั้นบุคคลที่เห็นด้วยกับโครงการ ก็จะใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการแสวงหาแนวร่วมในการสนับสนุน พร้อมๆกันนั้น หากพบว่าผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็จะมีการขอร้องไม่ให้แสดงการคัดค้าน

“ตอนนั้น (บัง) เรียก (กลุ่มคน) ที่เป็น (ตำแหน่ง) หลายคนมานั่งคุยกัน ก็บอกว่า (บัง) อยากได้โครงการนี้ ขอให้ช่วยสนับสนุนด้วย ก็พูดตรงๆ กับเขาเลย เสร็จแล้วหลายคนก็สนับสนุน...พอคุยระดับผู้นำเสร็จก็เข้ามาในพื้นที่ ดูว่าเราต้องจับเข้าคุยกับใครบ้าง ใครที่เป็นหัวใจ ใครที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจ...ตอนนั้นก็พยายามทุกวิถีทาง คือ ต้องหาแรงสนับสนุน หรือบอกไปเลยว่าถ้าคุณไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยก็ให้อยู่เฉยๆ”¹⁰

ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลเหล่านี้ก็จะช่วยบริษัทในการประชาสัมพันธ์โครงการ การชี้แจงข้อมูลและข้อสงสัยต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งยังมี “การจัดส่งคน” เข้าไปหาชาวบ้านจากฝ่ายคัดค้านและนำมารายงานให้กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทและเจ้าหน้าที่รัฐ¹¹ โดยการรายงานข่าวต่างๆ และการประเมินสถานการณ์ต่างๆ นั้นบริษัทดูผลประโยชน์ ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับการว่าจ้างให้ทำการประชาสัมพันธ์โครงการ นั้นก็จะทำรายงานดังกล่าวเองอีกด้วย

นอกจากนั้น เพื่อผลักดันให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการ มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ บริษัทที่รับผิดชอบโครงการ จึงได้ขอให้ทหารเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์โครงการ ซึ่งบริษัทได้ให้เหตุผลถึงสาเหตุที่ให้ทหารเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ว่า “ดูจากประวัติการทำงานของหน่วยทหารประชาสัมพันธ์ในโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ กิติ โครงการลุ่มน้ำปากพนัง เห็นว่าทหารสามารถเข้าถึงประชาชนได้ดี ทหารมีความอดทน สามารถกินอยู่ในพื้นที่ได้ น่าจะมีประสิทธิภาพดีกว่าการใช้พลเรือน อย่าลืมนว่าทหารที่เข้ามาช่วยงานก็เป็นลูกหลานประชาชนในพื้นที่ ปกติจะประจำการอยู่ค่ายเสนาณรงค์ จังหวัดสงขลา”¹²

สำหรับการดำเนินการกับประชาชนฝ่ายคัดค้านโครงการ นั้น เจ้าหน้าที่ของบริษัทหรือฝ่ายสนับสนุนโครงการ จะเข้าไปพูดคุยส่วนบุคคลกับฝ่ายคัดค้านโครงการ โดยจะหยิบยกผลประโยชน์เพื่อแลกเปลี่ยนกับการเลิกคัดค้านโครงการ¹³

⁹ สัมภาษณ์ อัมพร ดั่งปาน, อดีตกำนันตำบลคลองเปือย อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา, 2 กันยายน 2548.

¹⁰ สัมภาษณ์ บัง (นามสมมติ), ฝ่ายสนับสนุนโครงการ, 1 กันยายน 2548.

¹¹ สัมภาษณ์ บัง (นามสมมติ), ฝ่ายสนับสนุนโครงการ, 1 กันยายน 2548.

¹² บริษัท ทรานส์ ไทย - มาเลเซีย ประเทศไทย จำกัด, เอกสารเผยแพร่โครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติและโรงแยก

ท่าอากาศยานนานาชาติ ไทย - มาเลเซีย, หน้า 15.

¹³ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ของบริษัท ทรานส์ ไทย - มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

“สมมติว่าแกนนำคนไหนที่อยู่ในหมู่บ้านที่อาจจะอ่อนข้อและคล้อยตามเขา เขาจะดึงไป เขาจะให้ตั้งค์ แล้วก็ดึงไป ยกตัวอย่าง (คนคนหนึ่ง) โดนเรียกไปที่ (แห่งหนึ่ง) ไปพบกับ (บุคคล คนหนึ่ง) ของ ปตท. คำสั่งจาก (เจ้าหน้าที่ของรัฐ) มาตามหา (คนคนหนึ่ง) .บอกว่า เอาเท่านั้น เท่านั้น เป็นล้านนะ จะเอาอะไรบ้าง จะเอาบ้าน จะเอาถนน...”¹⁴”

“คุณ...มาเสนอว่าทางเราจะเอาเงินมาทำกิจกรรมอะไรก็บอก ที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง เรา ไปกันหลายคน เขาบอก...ต้องการทำโครงการ ต้องการประชาสัมพันธ์อะไรก็ให้บอก”¹⁵

หรือตัวอย่าง เรื่องการจัดซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างโครงการฯ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทจะ เดินทางพร้อมด้วยฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ ไปพูดคุยเจรจาดอรรราคาที่ดินกับเจ้าของที่ดินที่อยู่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ โดยส่วนตัวในกลางดึก¹⁶

นอกจากนั้นยังได้ปรากฏหลักฐานว่ามีการใช้กลไกของรัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับตาแกนนำของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ เช่น เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทได้ทำหนังสือถึงผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค 9 ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2544 ระบุรายชื่อแกนนำผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการฯ ในเอกสารแนบท้ายของหนังสือดังกล่าวได้ระบุรายชื่อของแกนนำ ที่อยู่ ประเด็นที่ทำให้แกนนำคนนั้นๆ คัดค้านโครงการฯ อุปนิสัยส่วนตัวของแกนนำคนนั้นๆ และบุคคลที่สามารถประสานหรือสามารถเข้าไปพูดคุยกับแกนนำได้¹⁷

วิธีการหรือมาตรการข้างต้นนั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่บริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ ปฏิบัติมาโดยตลอดแม้กระทั่งในปัจจุบัน (พ.ศ.2549) ที่โครงการฯ เสร็จสมบูรณ์แล้ว

4.1.1.2 วิธีการหรือมาตรการของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ

วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ใช้โดยทั่วไปนั้นสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้เป็น 3 ประการ คือ วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ใช้เพื่อการหาข้อมูลและความรู้ วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ใช้เพื่อแสวงหาแนวร่วมในการคัดค้าน และวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ใช้เพื่อการดำเนินการคัดค้านโครงการฯ

อย่างไรก็ดี แม้จะสามารถแยกแยะเป้าหมายของฝ่ายที่คัดค้านออกมาได้ตั้งข้างต้น แต่จากการศึกษาพบว่า วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ใช้ในการเคลื่อนไหวนั้นไม่สามารถแยกแยะออกมาได้อย่างชัดเจนว่าต้องการบรรลุเป้าหมายหนึ่งเป้าหมายใดเพียงอย่างเดียว เนื่องจากบาง

¹⁴ สัมภาษณ์ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ, 10 ธันวาคม 2548.

¹⁵ สัมภาษณ์ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ, 1 กันยายน 2548.

¹⁶ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ของบริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย ประเทศไทย จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548 และสัมภาษณ์ บัง (นามสมมติ), ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ, 1 กันยายน 2548.

¹⁷ บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, “หนังสือเลขที่ TTM.HDY/304/44 เรื่อง รายชื่อแกนนำที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการฯ,” 17 ธันวาคม 2544.

วิธีการหรือมาตรการนั้นสามารถเพื่อบรรลุเป้าหมายหลายประการในคราวเดียว โดยอาจจะเป็น โดยความตั้งใจหรือความไม่ตั้งใจของผู้ใช้ก็ได้

อนึ่ง นอกจากการเคลื่อนไหวที่มุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายข้างต้นแล้ว ทางฝ่ายคัดค้านยังมีเป้าหมายเพื่อนำเสนอทางเลือกที่พวกเขาเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย อาทิ การทำแปลงสาธิตการเกษตรแบบปลอดสารพิษ การทำสบู่และน้ำยาล้างจานเอง การปลูก สบู่ดำ การแพทย์ทางเลือก เช่น วิธีการธรรมชาติบำบัดซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นจริง เช่น สามารถ รักษาผู้ที่อยู่ในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ให้สามารถเลิกกินยาเพื่อรักษาโรคไตรอยดได้ หรือ สามารถรักษาชีวิตของเด็กในครรภ์ทั้งที่แม่เป็นเนื้องอกและหมอวินิจฉัยว่าเด็กทารกอาจแห้งได้ เป็นต้น การนำเสนอทางเลือกดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเน้นจุดยืนของตนในเรื่องการให้คุณค่า ของทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าคุณค่าทางเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นเป็นการส่งสารต่อประชาชนใน พื้นที่โครงการฯ และสาธารณะว่า สิ่งพวกเรามีความคิดว่าเหมาะสมกับสังคมนั้นสามารถปฏิบัติ ได้จริงอีกด้วย

4.1.1.2.1 วิธีการหรือมาตรการแสวงหาข้อมูลและความรู้ และแสวงหาแนวร่วม

เป้าหมายสองประการที่ดูเหมือนว่าจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กันในการใช้วิธีการต่างๆ ของฝ่าย คัดค้านโครงการฯ คือ การแสวงหาความรู้และการแสวงหาแนวร่วม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการหรือมาตรการที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ใช้เพื่อแสวงหาข้อมูลและความรู้เป็น วิธีการหรือมาตรการในการหารายละเอียดของโครงการฯ หรือรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับ การเคลื่อนไหวที่ฝ่ายที่คัดค้านควรรู้ เช่น ผลกระทบด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากโครงการฯ สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ หรือสาระสำคัญของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร¹⁸ เป็นต้น

ตัวอย่างของวิธีการหรือมาตรการที่ใช้

- การจัดเวทีในหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้ในประเด็นต่างๆ เช่น การวิเคราะห์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรืออีไอเอ
- การจัดสัมมนาวิชาการเพื่อการเรียนรู้ถึงสาระสำคัญของการจัดทำประชา พิจารณ์ ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2543 ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยา เขตหาดใหญ่
- การจัดเวทีในหมู่บ้านเพื่อการอภิปรายข้อดีข้อเสียของโครงการฯ¹⁹

¹⁸ สัมภาษณ์ กิตติภพ สุทธิสว่าง, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 29 พฤศจิกายน 2548.

¹⁹ สัมภาษณ์ กิตติภพ สุทธิสว่าง, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 29 พฤศจิกายน 2548.

การจัดเวทีเหล่านี้จะมีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้ประสานงานในการเชิญวิทยากร และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ²⁰ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการพูดคุยและให้ข้อมูลต่างๆ กับชาวบ้านโดยนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการฯ ตามร้านน้ำชาของหมู่บ้าน²¹

นอกจากนั้น ฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ยังได้ผลิตเอกสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการฯ เช่น หนังสือเรื่อง “ใครได้...? ใครเสีย...? จากโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย” ซึ่งสนับสนุนการพิมพ์เผยแพร่โดย โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ เป็นต้น และเมื่อบริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ ได้จัดให้มีการเดินทางไปทัศนศึกษาดูงานโรงแยกก๊าซและท่อส่งก๊าซ ที่มีการดำเนินงานอยู่ในประเทศไทย ฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ ก็มีการจัดให้ไปดูงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ด้วยเช่นเดียวกันเพื่อตอบโต้กับภาพพจน์ด้านบวกที่ชาวบ้านที่ไปดูงานกับบริษัทได้ประสบมา

“...ถ้าอยู่แบบนี้พี่น้องถูกหลอก เลยก็คิดกับชมรม ตอนนั้นผมเป็นรองประธานชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรฐานจังหวัดสงขลาประมงพื้นบ้าน หางบประมาณส่วนหนึ่ง แล้วให้พี่น้องออกส่วนหนึ่ง ออกคนละครึ่งให้ไปดูงานจริง ๆ กัน ให้ไปดู ก็พาพี่น้องไปดูที่เดิม (มาบตาพุด จังหวัดระยอง) นั่นแหละ แต่ให้พี่น้องเดินเองทั้งหมด โดยพวกผมไม่ต้องชี้หน้าว่าไม่ตรงโน้นตรงนั้น ก่อนพี่น้องไป พี่น้องกลุ่มที่ผมพา หลังจากทีกลับมา เออมันเกิดผลกระทบจริง ๆ ก็เห็นน้ำเสียที่ปล่อยลงทะเล มีท่อที่ปล่อยน้ำดำแบบนี้จริง ๆ หลังจากนั้นพี่น้องก็เอาโครงการนี้มา มันไม่ดีนะ จะเกิดผลกระทบ...”²²

ยิ่งไปกว่านั้นเครือข่ายพลเมืองสงขลา ยังได้ร่วมกับคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จัดตั้ง “วิทยาลัยวันศุกร์” ขึ้น เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยมุ่งเน้นการพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะในประเด็นต่างๆ ทุกเย็นวันศุกร์ ที่มหาวิทยาลัยและมีการสร้าง website ที่ชื่อ <http://www.fridaycollege.org> ขึ้นมา โดยภายใน website ดังกล่าวจะมีการแยกหัวเรื่องที่เกี่ยวกับโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย ไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งยังมีการติดตามประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการฯ อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จากวิธีการหรือมาตรการในการเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีเป้าหมาย 2 ประการที่เด่นชัด คือ เป้าหมายเพื่อการหาข้อมูลและความรู้ และเป้าหมายเพื่อการแสวงหาแนวร่วมในการคัดค้านโครงการฯ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก การมุ่งเน้นการให้ข้อมูลในพื้นที่

²⁰ สัมภาษณ์ บรรจง นะแส, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 27 ตุลาคม 2548.

²¹ แม้ว่าฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จะไม่ได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าวแต่มีการระบุโดยฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ ว่ามีนักวิชาการที่คัดค้านโครงการฯ เข้าไปให้ข้อมูลเชิงลบต่อโครงการฯ ในร้านน้ำชาในพื้นที่, สัมภาษณ์ เจ๊ะลิ๊ะ หัดทะเล, อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลลิงชัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

²² สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูลิ๊ะ, 25 ธันวาคม 2548”

ซึ่งนอกจากจะทำเพื่อการทำความเข้าใจข้อมูลและความรู้ด้านต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่แล้ว ยังเป็นการแสวงหาแนวร่วมในการคัดค้านอีกทางหนึ่งโดยการนำเสนอแง่มุมต่างๆ สู่สาธารณะ นอกจากนี้ การจัดเวทีนอกพื้นที่และเชิญคนที่มีชื่อเสียงในสังคมเข้ามาให้ข้อมูลซึ่งทำให้สามารถเรียกความสนใจจากสาธารณะได้อีกทาง ยิ่งไปกว่านั้น บทบาทของ website ก็ได้ใช้เพื่อในการให้ข้อมูลในแง่มุมต่างๆ ของโครงการฯ สู่สาธารณะ อันเป็นการแสวงหาแนวร่วมในการคัดค้านอีกทางหนึ่ง

การให้ข้อมูลและความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง แต่จะมีการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น การเพิ่มเติมการให้ความรู้เรื่องกฎหมายแก่ชาวบ้านฝ่ายคัดค้าน ในกรณีที่ถูกจับกุมโดยสภาพนายความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ใน ปี พ.ศ. 2546 หลังจากที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ต้องเผชิญกับปัญหาการจับกุมหลังจากเหตุการณ์ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545

4.1.1.2.2 การคัดค้านโครงการฯ ของฝ่ายคัดค้าน

วิธีการหรือมาตรการในการดำเนินการคัดค้านโครงการฯ ซึ่งหมายถึง วิธีการหรือมาตรการที่แสดงออกโดยมีจุดมุ่งหมายในการคัดค้านโครงการฯ อย่างชัดเจน และเนื่องจากฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ เคยมีประสบการณ์จากการเคลื่อนไหวในการคัดค้านกรณีการทำประมงปลากะตักปั่นไฟทำให้วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ในการคัดค้านค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับการเคลื่อนไหวคัดค้านในกรณีดังกล่าว²³ ยกเว้นในบางประเด็น เช่น การใช้กลไกตามรัฐธรรมนูญ และการจัดตั้งลานหอยเสียบ ซึ่งวิธีการหรือมาตรการที่การศึกษานี้ได้ประมวลมามีดังนี้

(1) การชุมนุมประท้วงและการยื่นหนังสือเพื่อแสดงการคัดค้านโครงการฯ

การชุมนุมประท้วงในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการฯ นั้น แม้จะไม่ได้มีการบันทึกจำนวนไว้อย่างแน่นอน แต่เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้ประมาณการว่า ในช่วงปี 2542 – 2546 มีการจัดการชุมนุมประท้วงเดือนละประมาณ 5 ครั้ง ทำให้ระยะเวลา 5 ปีมีการจัดการชุมนุมประท้วงมากกว่า 300 ครั้ง²⁴ โดยที่การชุมนุมประท้วงนั้นจะมีตั้งแต่ การประท้วงในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ การประท้วงในระดับจังหวัด การประท้วงหน้าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ที่กรุงเทพฯ การประท้วงบริเวณหน้ากงสุลและสถานเอกอัครราชทูตมาเลเซียประจำประเทศไทย ฯลฯ ซึ่งการชุมนุมประท้วงดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การชุมนุมประท้วงเพื่อแสดงพลังในการคัดค้านโครงการฯ และการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

²³ อ่านรายละเอียดการเคลื่อนไหวในกรณีปลากะตักได้ใน ชาคริต อ่อนเมือง, "การกำหนดนโยบายหลักเหตุผล: ศึกษากรณีการทำประมงปลากะตักปั่นไฟ" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาค วิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544)

²⁴ สัมภาษณ์ ศุภวรรณ ชนะสงคราม, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 25 เมษายน 2549.

การประชุมประท้วงครั้งสำคัญประเภทแรก

- การชุมนุมประท้วงเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการฯ ในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2541
- การรวมตัวเดินทางไปยื่นหนังสือเพื่อคัดค้านในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2542 เพื่อยับยั้งมิให้นายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย) เดินทางไปเป็นสักขีพยานในการลงนามสัญญาระหว่างบริษัทเปโตรนาสของประเทศมาเลเซียและการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
- การรวมตัวเดินทางไปยื่นหนังสือเพื่อคัดค้านและขอให้ทบทวนโครงการฯ ต่อนายกรัฐมนตรีไทยและมาเลเซียในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545

การประชุมประท้วงครั้งสำคัญประเภทที่สอง

- การชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจอำเภอจะนะในตอนเย็นของวันที่จัดทำประชาพิจารณ์ครั้งที่สอง เพื่อเรียกร้องให้ตำรวจจับกุมคนร้ายที่ยิงใส่รถของฝ่ายชุมนุมคัดค้าน
- การเดินทางไปยื่นหนังสือที่กระทรวงมหาดไทยในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 เพื่อขอให้มีการยกเลิกการออกหมายจับแกนนำในกรณีความรุนแรงในเหตุการณ์ประชาพิจารณ์ครั้งที่ 2
- การชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับเยาวชนที่ถูกจับกุมกรณีถูกกล่าวหาว่าทำร้ายชุดคุ้มกันโครงการฯ ในเหตุการณ์วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2546

สำหรับ การยื่นหนังสือนั้นส่วนมากจะมีการยื่นหนังสือพร้อมๆ กับการชุมนุมประท้วงซึ่งสามารถแบ่งการยื่นหนังสือ ได้เป็น 3 ประเภท คือ การยื่นหนังสือเพื่อประท้วงและขอให้มีการทบทวนโครงการฯ การยื่นหนังสือเพื่อชี้แจงข้อมูลที่ต้องมีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ และการยื่นหนังสือเพื่อให้มีการตรวจสอบโครงการฯ ซึ่งจำนวนหนังสือที่ฝ่ายคัดค้านยื่นนั้น จากการประมาณการของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนคนหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2546 มีประมาณกว่า 500 ฉบับ เนื่องจากการเดินทางไปชุมนุมแต่ละครั้งจะมีการยื่นหนังสือมากกว่า 1 ฉบับ²⁵

ตัวอย่างของการยื่นหนังสือ

- การยื่นหนังสือเพื่อขอให้มีการทบทวนโครงการฯ ที่สำนักงานสถานกงสุลมาเลเซียประจำประเทศไทย จังหวัดสงขลา ในวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2542

²⁵ สัมภาษณ์ ศุภวรรณ ชนะสงคราม, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 25 เมษายน 2549.

- การยื่นหนังสือเพื่อขอให้มีการทบทวนนโยบายที่ให้ทหารไปช่วยงานประชาสัมพันธ์ในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2543
- การยื่นหนังสือถึงกระทรวงอุตสาหกรรมให้มีการทบทวนโครงการฯเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544
- การยื่นหนังสือถึงรัฐบาลมาเลเซียเพื่อชี้แจงข้อมูลและเหตุผลให้กับรัฐบาลมาเลเซียทราบว่าทำไมจึงต้องมีการคัดค้านโครงการฯ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2545
- การยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภาเพื่อขอให้ตรวจสอบเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯและขอให้มีการตรวจสอบการทำสัญญาทั้งหมดเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2546 ฯลฯ

การยื่นหนังสือของชาวบ้านนั้นหากยื่นให้กับหน่วยงานของรัฐ มักจะไม่ได้รับคำตอบกลับมา ซึ่งทำให้สัมพันธ์ของแกนนำฝ่ายคัดค้านโครงการฯ²⁶ ได้ระบุประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

“ยื่นหนังสือนี้ ไปยื่นหนังสือที่กงสุลมาเลเซีย...ไปที่ผู้ว่า ไปที่กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย ระยะ 8 ปีที่เราคัดค้าน ทุกหน่วยงาน แม้แต่จุฬาราชมนตรี เราไม่เคยได้ตอบรับจากกลุ่มเหล่านี้เลย...ไม่มีตอบรับกลับมาเลย”

สำหรับลักษณะของการจัดการชุมนุมนั้นจะมีการเตรียมการในเรื่องรูปแบบของการชุมนุมเอาไว้ล่วงหน้าเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ดังที่เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้กล่าวไว้ว่า

“(การเคลื่อนไหว) ถูกออกแบบแล้วแต่กิจกรรม สมมติว่าวันนี้จะไปหาผู้ว่า วิธีไปหาผู้ว่า ก็ทำอย่างไรละ ต้องมีหนังสือ ต้องไปกันเรียบร้อยหน่อย ต้องไปกันหลายคน เพราะถ้าไปกันคนสองคน เขาไม่สนใจ ไปแล้วถึงหน้าศาลากลางแล้วจะนั่งตรงไหน ใครเป็นคนพูดอภิปราย ใครเป็นคนคอยดูแลไม่ให้คนอื่นเข้ามาแทรกแซงในกลุ่ม อันนี้ก็แบบ แต่ถ้าแบบที่ชุมนุมที่ลานหอยเสียบ เป็นการจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมก็ถูกออกแบบอีกแบบหนึ่ง”²⁷

(2) การใช้สื่อ สัญลักษณ์ต่างๆ

จากการศึกษาพบว่าฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ มีการใช้สื่อ สัญลักษณ์ต่างๆ ในการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ อาทิ

- ในระยะเริ่มแรกมีการใช้สีเขียวในการเคลื่อนไหวเพื่อแสดงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต่อมาภายหลังเมื่อรัฐบาลประกาศดำเนินโครงการฯ ต่อชาวบ้านจึง

²⁶ สัมภาษณ์ สุโรดิ๊ะ โตะหลี, 10 ธันวาคม 2548.

²⁷ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 27 ตุลาคม 2548.

เปลี่ยนมาใช้สีแดงในการเคลื่อนไหวคัดค้าน โดยให้เหตุผลว่า สีแดงเปรียบเสมือนไฟแดงเพื่อเป็นการส่งสัญญาณต่อรัฐบาลว่าให้หยุดโครงการ²⁸

- การเขียนป้ายในลักษณะต่างๆ อาทิ ป้ายแสดงความไม่พอใจ ป้ายคำถามที่รัฐบาลไม่เคยตอบ ป้ายแสดงการคัดค้านโครงการฯ แม้กระทั่งป้ายที่แสดงการคุกคาม เช่น “มึงสร้าง กูเผา”

(3) การออกแถลงการณ์ การแถลงข่าว และจดหมายเปิดผนึกต่างๆ

จากการศึกษาพบว่า ฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ มีการออกแถลงการณ์ มีการแถลงข่าว และการใช้จดหมายเปิดผนึกจำนวนมาก ซึ่งเอกสารดังกล่าวนั้นจะถูกผลิตออกมามากหากมีการกล่าวหาหรือมีสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่ไม่ปกติเกิดขึ้น เช่น เมื่อมีการกล่าวหาว่าทางฝ่ายคัดค้านได้เข้าทำร้ายพนักงานบริษัทรับเหมาช่วงการก่อสร้างในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ทางฝ่ายคัดค้านก็จะการออกแถลงการณ์ปฏิเสธในไม่กีวันถัดมา หรือภายหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ นอกจากจะมีการออกแถลงการณ์เพื่อชี้แจงเหตุการณ์แล้ว ในแถลงการณ์มักจะเรียกร้องให้สาธารณะเพิ่มความใส่ใจในความยุติธรรมที่พวกเขา รู้สึกว่ากำลังเผชิญอยู่

จากการศึกษาสามารถประมวล เป้าหมายของการออกเอกสารต่างๆ ได้ใน 2 ลักษณะ คือ ความต้องการสื่อสารความทุกข์ยาก และเรียกร้องความเป็นธรรม โดยเป้าหมายทั้งสองประการมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่สาธารณชน

ตัวอย่างของเอกสารในส่วนนี้

- การออกแถลงการณ์เรื่อง “ขอความเป็นธรรมต่อ ชพณช พ.ด.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร กรณีปัญหาโรงแยกก๊าซ ท่อก๊าซไทย – มาเลเซียและอุตสาหกรรมก่อเนื่อง” ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544
- การทำจดหมายเปิดผนึกถึงรัฐบาลในประเด็น “ทวงถามรัฐบาลกรณีปัญหาท่อก๊าซไทย – มาเลเซีย” และการแถลงข่าวเรื่อง “หยุดรัฐบาลเผด็จการสมคบทหาร ทำร้ายชาวบ้านเพื่อผลประโยชน์ของนายทุนและบริษัทต่างชาติ” ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ฯลฯ

(4) การใช้กลไกตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่าโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย นั้นเกิดขึ้นภายใต้บริบทใหม่ที่สำคัญ คือ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ซึ่งตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีการให้ช่องทางหรือกลไกใหม่ๆ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้ ซึ่งฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ได้อาศัยช่องทางดังกล่าวในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการ

²⁸ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูไล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548.

สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาอย่างยิ่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ.2543 และคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน

การใช้กลไกคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนนั้น ฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ได้ใช้ในสองลักษณะ คือ การส่งหนังสือร้องเรียนเข้าไปโดยตรง และการใช้ประโยชน์จากข้อวินิจฉัยและข้อเสนอของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ในการให้เหตุผลถึงความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อสาธารณะ นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลหรือข้อสรุปที่ได้ในการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น ในกรณีเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มีบทบาทในการตรวจสอบในโครงการฯ 4 ประเด็น คือ

- (1) การตรวจสอบตามคำร้องเรียนของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ในเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอให้รัฐบาลทบทวนโครงการฯ
- (2) บทบาทในการตรวจสอบความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545
- (3) บทบาทในการตรวจสอบเรื่องการลুক้าที่ดินสาธารณะหรือที่ดินวะกัฟ²⁹
- (4) บทบาทในการตรวจสอบเรื่องการลুক้าที่ดินสาธารณะประโยชน์: โคอขายทะเล

นอกจากนั้นฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ยังมีการใช้กลไกการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เช่นเดียวกับกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยที่เมื่อคณะกรรมการมีมติหรือข้อเสนอใดๆ ออกมาทางฝ่ายคัดค้านก็จะใช้ข้อมูลดังกล่าวเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหว เช่น เมื่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมได้มีข้อเสนอในปีพ.ศ. 2543 ให้รัฐบาลทบทวนโครงการฯ ฝ่ายคัดค้านก็จะใช้อ้างนี้ในการเคลื่อนไหวในการให้เหตุผลว่าทำไมจึงต้องมีการคัดค้านโครงการฯ

ในขณะที่เดียวกันองค์กรอิสระเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข้อสรุปของตนเองสู่สาธารณะผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือเวทีการเสวนาต่างๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับสาธารณะแล้ว ยังเป็นการสร้างพันธมิตรให้กับฝ่ายคัดค้านได้อีกทางหนึ่งอีกด้วย เช่น ภายหลังจากที่มีข้อสรุปจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ที่ระบุตรงกันว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตในการสลายการชุมนุมต่อต้านโครงการท่อส่งก๊าซฯ ก็ได้มีการจัดเวทีสาธารณะรับฟังความคิดเห็นของประชาชนกรณีการใช้ความรุนแรงกับผู้ชุมนุมคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซ ไทย- มาเลเซีย ในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2546 โดยมีตัวแทนจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน

²⁹ ที่ดิน ะกัฟ หมายความว่า เป็นที่ดินที่เป็นเส้นทางสาธารณะประโยชน์ ซึ่งชาวมุสลิม “วะกัฟ” อันเป็นการอุทิศเพื่อพระผู้เป็นเจ้าของประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันตามหลักการศาสนาอิสลาม ดูรายละเอียดใน สุไลมาน หมัดยูไลและคณะ, “ทางวะกัฟ”: บทบัญญัติของศาสนา (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2548)

วุฒิสภา สมาทนายความ องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ชาวบ้านในพื้นที่ สื่อมวลชนและประชาชนทั่วไปเข้าร่วม

(5) การจัดตั้ง “ลานหอยเสียบ”

สิ่งที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของการเคลื่อนไหวคัดค้าน คือ “ศูนย์คัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย – มาเลเซีย” หรือที่รู้จักกันในนาม “ลานหอยเสียบ” ซึ่งตั้งอยู่ที่ บ้านโคกสัก ตำบลลี้ชัง อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ที่ในเวลาต่อมาได้มีพัฒนาเป็น “มหาวิทยาลัยลานหอยเสียบ” ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเดิมนั้นเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการก่อสร้างโครงการฯ (พื้นที่จุดขึ้นฝั่งของท่อก๊าซ) ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านกลุ่มคัดค้านได้สร้างมัสยิดในบริเวณตรงข้ามลานหอยเสียบในส่วนของเดิมจะเป็นที่ตั้งโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ในเวลาต่อมา

การใช้พื้นที่ลานหอยเสียบของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้นมีหลายลักษณะ ซึ่งการศึกษาประมวลได้ ดังนี้

- เป็นห้องประชุมในการวางแผนการเคลื่อนไหวและการวางแผนการจัดกิจกรรมต่างๆ ของฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ
- เป็นสถานที่นัดพบเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่คัดค้านโครงการฯ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มต่างๆ ที่เผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้งจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ เช่น เชื้อนปากมูล โรงไฟฟ้าบ่อนอก – หินกรูด เป็นต้น
- เป็นสถานที่ที่ใช้ในการให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ เช่น การให้ความรู้ด้านสิทธิต่างๆ การให้ความรู้ด้านกฎหมาย เป็นต้น
- เป็นสถานที่ในการจัดการแถลงข่าวเพื่อสื่อสารกับสาธารณะ
- เป็นสถานที่ในการบอกเล่าความทุกข์และเหตุผลในการคัดค้านโครงการฯ กับผู้ที่สนใจทราบข้อมูล เช่น เป็นสถานที่ที่นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ) มารับฟังข้อมูลในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2545 หรือการเดินทางมารับฟังความทุกข์ของคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธีในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2546
- เป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึงการคัดค้านและแสดงความทุกข์ต่างๆ ที่ฝ่ายคัดค้านประสบ เช่น การเขียนป้ายคัดค้านโครงการฯ ในบริเวณลานหอยเสียบหรือบริเวณพื้นที่คอนกรีตของประตูทางเข้า – ออก จะมีการเขียนชื่อบุคคลที่ฝ่ายคัดค้านรู้สึกว่าเป็นภัยกับพวกเขาอย่างไม่เป็นธรรม
- เป็นสถานที่รวมตัวของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ก่อนการเคลื่อนไหวขบวนไปยังสถานที่ต่างๆ

- เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ อาทิ กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมวันเด็ก การจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินสมทบทุนในโอกาสต่างๆ เช่น การจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อสมทบกองทุน “ปกป้องแผ่นดินเกิด หยุดท่อก๊าซไทย – มาเลเซีย” กรณี เยาวชนปกป้องบ้านเกิดแล้วถูกตำรวจตีหัวหน้ามีสียดลานหอยเสียบ ในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2548

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการจัดตั้ง “ลานหอยเสียบ 2” ขึ้นมาในบริเวณที่จะมีการขออนุญาตเพื่อการก่อสร้างโครงการฯ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้าง คือ เพื่อขัดขวางการดำเนินการก่อสร้าง และเพื่อสร้างลานหอยเสียบ 2 ให้เป็นแนวกันชนระหว่างโครงการฯ กับบริเวณลานหอยเสียบ 1³⁰

4.1.2 วิธีการหรือมาตรการที่ใช้ในการจัดการกับสถานการณ์พิเศษ

ในการศึกษานี้ได้ให้ความหมายของสถานการณ์พิเศษว่า เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการเฉพาะ เช่น การจัดทำประชาพิจารณ์ การเดินทางมารับฟังข้อมูลของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.1.2.1 วิธีการหรือมาตรการของบริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ

การจัดการกับสถานการณ์พิเศษ เช่น กรณีเหตุการณ์การทำประชาพิจารณ์นั้น จากการศึกษาไม่พบว่าก่อนการจัดการประชาพิจารณ์ในครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 บริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จะมีความพยายามเป็นพิเศษอะไร นอกจากการเตรียมพร้อมในการให้ข้อมูล และพยายามระดมเสียงสนับสนุนให้สามารถเข้าไปในเวทีการจัดทำประชาพิจารณ์ให้ได้มากกว่าฝ่ายคัดค้านโครงการฯ แต่เมื่อมีเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในการจัดทำประชาพิจารณ์ครั้งแรกได้มีเอกสารการประเมินสถานการณ์ โดยในเอกสาร ระบุถึงภาพรวมสถานการณ์หลังเหตุการณ์การจัดทำประชาพิจารณ์ สถานการณ์ในพื้นที่โครงการฯ ประเด็นเรื่องการเมืองท้องถิ่น แนวทางในการคลี่คลายปัญหา และการประเมินท่าทีของฝ่ายต่างๆ³¹

นอกจากนั้นยังได้มีเอกสารรายงานสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ อย่างใกล้ชิด และมีการระบุรูปแบบต่างๆ ที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ อาจจะใช้เพื่อล้มประชาพิจารณ์ อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษาในครั้งนี้ไม่อาจที่จะหาข้อมูลมายืนยันได้ว่าการจัดทำเอกสารต่างๆ นั้นมีวัตถุประสงค์อะไร แต่การศึกษานี้ได้พบข้อสังเกตว่า ในการจัดทำประชาพิจารณ์ครั้งที่สองในเดือนตุลาคมนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายปกครองได้มีการเตรียมพร้อมใน

³⁰ มติชนรายวัน (23 มิถุนายน . 2546): 16.

³¹ “เอกสารประเมินสถานการณ์ในพื้นที่โครงการฯ หลังเหตุการณ์ 29 กรกฎาคม .2543,” (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ด้านการรักษาความปลอดภัยที่เข้มข้นกว่าเดิม และมีการระดมกำลังตำรวจมาคุ้มกันสถานที่จำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการวางเครื่องกีดขวางไว้หน้าประตูทางเข้าสถานที่จัดทำประชาพิจารณ์เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ฝ่าเข้ามาได้โดยง่าย³²

อีกตัวอย่างหนึ่งของการจัดการกับกรณีพิเศษ คือ การเตรียมพร้อมรับมือในสถานการณ์ของวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 โดยในกรณีนี้บริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเตรียมความพร้อมดังกล่าวที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่าฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ ได้มีการประเมินสถานการณ์ไว้ว่าฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จะก่อความรุนแรงขึ้นเพราะ ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ ได้รับข่าวจากคนที่ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ ได้ส่งเข้าไปหาข่าวจากภายในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ว่าฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ได้เตรียมอาวุธ เช่น ลูกตะกั่ว ธงปลายแหลม เป็นต้น หลังจากนั้นฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จึงได้ทำการส่งข่าวให้กับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจตัดสินใจ และในระหว่างการเดินทางจากอำเภอจะนะมาถึงที่จัดการประชุมในอำเภอหาดใหญ่ แหล่งข่าวของฝ่ายสนับสนุนก็ได้มีการรายงานสถานการณ์ออกมาเป็นระยะ และก่อนที่เหตุการณ์วุ่นวายจะเกิดขึ้นได้มีการรายงานสถานการณ์ว่าฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ได้เตรียมที่จะก่อความรุนแรง ต่อจากนั้นฝ่ายสนับสนุนจึงได้มีการรายงานข่าวให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อไป³³ ยิ่งไปกว่านั้น นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า เขาเป็นผู้เสนอให้มีการวางกำลังที่หนาแน่นขึ้น เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาเช่น ในกรณีการประชาพิจารณ์พบว่าเมื่อตำรวจไม่ได้มีวางกำลังหนาแน่นทำให้ฝ่ายผู้คัดค้านสามารถเข้ามาก่อความวุ่นวายได้ อย่างไรก็ตามการวางกำลังดังกล่าวไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะใช้เพื่อปราบปรามกลุ่มผู้คัดค้านที่จะเข้ามายื่นจดหมายคัดค้านแก่นายกรัฐมนตรี เพียงแต่เป็นการวางกำลังเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อใช้ขู่ไม่ให้ฝ่ายตรงข้าม “ฮึกเหิม” มากนัก³⁴

นอกจากนั้นในการประชุมวางแผนปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการประชุมคณะรัฐมนตรีซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน ได้มีการเตรียมการดูแลความเรียบร้อยโดยแบ่งพื้นที่สถานที่จัดการประชุมออกเป็น 3 ชั้น ชั้นในสุดคือ บริเวณรอบๆ โรงแรม การเดินทางเข้า - ออกโรงแรมมีรั้วกัน มีตำรวจคอยรักษาการณืควบคุมตลอดเวลา ผู้ที่จะเข้าไปต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ถัดออกไปเป็นเขตชั้นที่ 2 มีตำรวจควบคุมการเข้า - ออก แต่ประชาชนทั่วไปสามารถเดินทางไปมาได้ ส่วนชั้นนอกสุดคือชั้นที่ 3 นั้น ไม่มีตำรวจควบคุมดูแล³⁵ ซึ่งเมื่อได้รับทราบแล้วว่าจะมีการยื่นหนังสือของฝ่ายคัดค้าน

³² ดูรายละเอียดในบทที่ 3

³³ สัมภาษณ์ บัง (นามสมมติ), ฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ, 1 กันยายน .2548.

³⁴ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูง, 11 เมษายน .2549.

³⁵ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน: กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย, หน้า 25.

โครงการฯ ก็ได้มีการกำหนดว่าจะไม่ยอมให้ผู้ชุมนุมเข้ามาในเขตชั้นในสุดเพราะไม่สะดวกในการรักษาความปลอดภัย จะอนุญาตให้อยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ชั้นที่ 3 เท่านั้น³⁶

จะเห็นได้ว่า วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่ใช้ในสถานการณ์พิเศษดังตัวอย่างนั้น มีเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุรุนแรง ในการบรรลุเป้าหมายนี้จึงได้มีการหาข่าวและการประเมินสถานการณ์ในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ด้วยวิธีการหรือมาตรการที่สำคัญ คือ การส่งคนเข้าไปในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ส่วนเป้าหมายประการที่สองคือ เพื่อควบคุมให้ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ อยู่ในกรอบที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความคิดว่าเหมาะสม เช่น อยู่ในพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งวิธีการหรือมาตรการที่สำคัญเพื่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว คือ การเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ

4.1.2.2 วิธีการหรือมาตรการของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ

สำหรับวิธีการหรือมาตรการของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ในกรณีของการจัดทำประชาพิจารณ์นั้นมีการวางเป้าหมายที่สำคัญ คือ ต้องการให้มีการยกเลิกการจัดทำประชาพิจารณ์ดังกล่าวเพราะเหตุผลด้านต่างๆ เช่น ด้านความเป็นกลางของประธานคณะกรรมการประชาพิจารณ์ รายงานวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมที่ยังไม่สมบูรณ์ ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 3 ไปแล้ว นั้น ดังนั้นวิธีการและมาตรการต่างๆ จึงถูกกำหนดมาเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวโดยการขัดขวางการทำประชาพิจารณ์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเรียกร้องให้กรรมการในคณะกรรมการประชาพิจารณ์ลาออกในขณะประชุม เป็นต้น

สำหรับกรณีเหตุการณ์ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 นั้น การศึกษาพบว่า การเดินทางไปยังสถานที่จัดการประชุมของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้นมีเป้าหมายเพื่อที่จะไปยื่นหนังสือเพื่อขอให้มีการทบทวนโครงการฯ ต่อนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ (ไทยและมาเลเซีย) ซึ่งในการชุมนุมครั้งนี้มีประชาชนเข้าร่วมประมาณ 1,500 คน นอกจากนี้ การเดินทางในครั้งนี้ได้ปรากฏว่ามีการประสานงานระหว่างฝ่ายคัดค้านโครงการฯ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ประสานงานฝ่ายรัฐบาลก่อนหน้าที่จะเดินทางจริง

การศึกษานี้มีข้อสังเกตว่านอกจากเป้าหมายที่จะเดินทางไปยื่นหนังสือแล้ว ฝ่ายคัดค้านน่าจะมีความต้องการแสดงพลังให้รัฐบาลและสาธารณชนเห็นว่าฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ ยังคงไม่เปลี่ยนจุดยืนที่จะคัดค้านโครงการฯ แม้ว่ารัฐบาลจะมีการตัดสินใจที่จะดำเนินโครงการฯ ต่อไปแล้วก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นนายกรัฐมนตรีของไทย และนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียได้เห็นว่าฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ไม่ได้มีจำนวนน้อยมาก ดังที่นายกรัฐมนตรีของไทยได้

³⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน: กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย, หน้า 25.

³⁹ ดูรายละเอียดในบทที่ 3

ให้สัมภาษณ์ไว้ก่อนหน้านี้นี้ วิธีการหรือมาตรการต่างๆที่ใช้จึงมุ่งเน้นการระดมฝ่ายคัดค้านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายคัดค้านให้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังมีการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในการเดินทางมาด้วย เช่น การสวมเสื้อสีแดง การถือธงสีแดง การถือป้ายผ้าต่างๆ ที่แสดงการคัดค้านโครงการฯ การปราศรัยโจมตีโครงการฯ และรัฐบาล เป็นต้น

4.1.3 วิธีการหรือมาตรการที่ใช้ในการจัดการกับเหตุการณ์ความรุนแรงเฉพาะหน้า และภายหลังจากเกิดเหตุการณ์

การศึกษาที่ได้ให้ความหมายของเหตุการณ์ความรุนแรงเฉพาะหน้าว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดความรุนแรงทางตรงขึ้นโดยที่ฝ่ายต่างๆ อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย ซึ่งการศึกษาในส่วนนี้จะทำการประมวลวิธีการหรือมาตรการของแต่ละฝ่ายใช้เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรงโดยสังเขป นอกจากนั้นในหัวข้อนี้ยังจะมีการประมวลวิธีการและมาตรการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้ภายหลังจากเผชิญเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว

4.1.3.1 วิธีการหรือมาตรการของบริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ

การศึกษานี้ พบว่า วิธีการหรือมาตรการของบริษัทและฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ ใช้เมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรง คือ การปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดการ เช่น การปล่อยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นกันชนและเป็นฝ่ายปะทะกับฝ่ายผู้คัดค้านเอง หรือการปล่อยให้มีการจับกุมดำเนินคดีกับฝ่ายคัดค้าน อย่างไรก็ตาม หากในขณะนั้นไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือมีเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่กี่นาย ฝ่ายผู้สนับสนุนโครงการฯ ก็พร้อมที่จะเข้าตอบโต้หรือทำร้ายฝ่ายคัดค้าน ดังเช่น ในกรณีการทำประชาพิจารณ์ครั้งที่ 1 ที่เกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งระหว่างฝ่ายคัดค้านโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและรองผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องเข้ามาเป็นผู้ระงับเหตุ³⁹

ในกรณีการทำประชาพิจารณ์นี้ หลังเกิดเหตุการณ์วุ่นวาย ทางฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ นอกจากจะมีการประเมินสถานการณ์แล้ว ยังมีการตั้งข้อสมมติฐานถึงสาเหตุของความรุนแรงซึ่งผู้จัดทำเอกสารเพื่อรายงานสถานการณ์ของฝ่ายสนับสนุนเชื่อว่า สาเหตุใหญ่ของความรุนแรงดังกล่าว มาจากปัจจัยทางการเมือง โดยฝ่ายค้านในขณะนั้นต้องการโจมตีเรื่องผลประโยชน์ของพรรคประชาธิปัตย์ ทำให้สนับสนุนฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ⁴⁰

เมื่อมีการประเมินสถานการณ์ใหม่ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีผลมาจากปัจจัยทางการเมือง วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ของบริษัทและฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ จึงได้ปรับรูปแบบเป็นการใช้ความพยายามที่จะเข้าไปเจรจากับแกนนำกลุ่มการเมืองดังกล่าวและพยายาม

⁴⁰ "เอกสารสรุปเบื้องหลังเหตุการณ์ประชาพิจารณ์," (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

โดดเด่นียวฝ่ายชาวบ้านที่องค์กรพัฒนาเอกชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ตัวอย่างของวิธีการหรือมาตรการมีดังนี้

- 1) แยกสลายแกนนำกลุ่มคัดค้านเพราะเหตุผลทางการเมืองในระดับท้องถิ่นใช้สายสัมพันธ์ระหว่าง (ชื่อคน) กับ (ชื่อคน) และ (ชื่อคน) ให้เป็นประโยชน์โดยให้เป็นคนกลางในการเจรจาและชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ของโครงการในระยะยาวและควรแยกความขัดแย้งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นกับโครงการออกจากกัน
- 2) ใช้ความสัมพันธ์เอ็นไอซีเครือญาติและบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ที่ดีกันเป็นตัวกลางในการเจรจาเพื่อให้แยกแยะโครงการ ออกจากความขัดแย้งการเมืองในระดับชุมชน อาจจะต้องใช้เวลาแต่เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อไม่ให้เหตุการณ์บานปลายไปมากกว่าปัจจุบัน
- 3) กลุ่มของ (ชื่อคน) จะแสวงหาข้อมูลที่มีสายสัมพันธ์ส่วนตัวและกลุ่มธุรกิจเพื่อเป็นตัวกลางในการเจรจาว่าโครงการ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับท้องถิ่นและให้เล็งเห็นว่าการเมืองในระดับท้องถิ่นมีผลประโยชน์ในระยะสั้นแต่ผลประโยชน์จากโครงการ เป็นผลประโยชน์ในระยะยาว
- 4) (ชื่อคน) จะใช้กลไกของ (ชื่อคน) คลี่คลายสถานการณ์และการเมืองในท้องถิ่นออกจากโครงการ และคาดว่าอาจจะมีการต่อรองขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เฉพาะหน้าติดตามมา⁴¹

ต่อมาเมื่อรัฐบาล (พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ) ตัดสินใจที่จะดำเนินโครงการต่อ บริษัท และฝ่ายสนับสนุนโครงการ จึงสามารถฟังฟังกลไกของรัฐได้อย่างเต็มที่ เช่น การขอกำลังตำรวจในการคุ้มกันโครงการ การขอความร่วมมือให้ฝ่ายปกครองสนับสนุนผลักดันโครงการ ดังนั้นในทัศนะของบริษัทและฝ่ายสนับสนุนโครงการ เหตุการณ์การเผชิญหน้าในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 จึงไม่เกี่ยวข้องกับโครงการ⁴² แต่เป็นปัญหาระหว่างฝ่ายที่คัดค้านโครงการ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ⁴³

4.1.3.2 วิธีการหรือมาตรการของฝ่ายคัดค้านโครงการ

ในเหตุการณ์การทำประชาพิจารณ์นั้น เป้าหมายของฝ่ายคัดค้านโครงการ คือพยายามที่จะยกเลิกการทำประชาพิจารณ์ ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้วิธีการหรือ

⁴¹ "เอกสารประเมินสถานการณ์ในพื้นที่โครงการหลังเหตุการณ์ 29 กรกฎาคม 2543," (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁴² สัมภาษณ์ อำนวย ลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย - มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

⁴³ สำหรับประเด็นข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสลายการชุมนุมในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม 2545 นั้นสามารถดูรายละเอียดได้ใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจาก โครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย.

มาตรการในการระดมมวลชนจำนวนมากในการเคลื่อนไหวเป็นวิธีการหรือมาตรการหนึ่งที่สำคัญ

ดังนั้น การกำหนดวิธีการหรือมาตรการในการควบคุมคนจำนวนมากจึงเป็นสิ่งจำเป็น จากการศึกษาพบว่า วิธีการหรือมาตรการของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ในประเด็นดังกล่าวนั้น จะเน้นไปที่การระดมมวลชน และการสื่อสารกับสาธารณะโดยการใช้วิธีไฮปาร์ค⁴⁴ แม้ว่าจะมีการทำความเข้าใจความตกลงเบื้องต้นกับผู้เข้าร่วมชุมนุมไว้บ้าง เช่น รูปแบบในการจัดขบวน แต่เมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น ขาวลือต่างๆ หรือการสั่งปิดประตูทางเข้าหอประชุมโดยที่ฝ่ายคัดค้านไม่คาดคิด จากการศึกษาไม่พบว่า มีวิธีการหรือมาตรการใดๆ รองรับและเกิดปัญหาความสับสนในการสั่งการขึ้น ประกอบกับเมื่อมีคนหลายกลุ่มเข้ามาร่วมในการชุมนุมทำให้ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้

นอกจากนั้น หากพิจารณาจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นซึ่งได้มีการให้รายละเอียดในบทที่ 3 แล้วนั้นจะพบว่า ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จะมีวิธีการหรือมาตรการตอบสนองต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าในการตอบโต้การกระทำที่รุนแรงหรือการกระทำที่คลุมเครือของบริษัทและฝ่ายสนับสนุนด้วยวิธีการที่เด็ดขาด เช่น เมื่อเผชิญกับข่าวลือว่ามีการจับกุมนักศึกษาเอาไว้ในหอประชุมในการจัดประชาพิจารณ์ครั้งที่ 1 ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ก็พยายามบุกเข้าไปช่วย หรือเมื่อมีการตั้งหน่วยชุดคุ้มกันโครงการฯ ขึ้นในพื้นที่ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ก็ได้ตั้ง ลานหอยเสียบ 2 ในพื้นที่ที่ไม่ไกลจากที่ตั้งโครงการฯ และชุดคุ้มกันมากนัก หรือเมื่อเจ้าหน้าที่สำรวจพื้นที่ของบริษัทไม่ตอบคำถามว่าทำไมจึงเข้ามาสำรวจในพื้นที่ตรงกันข้ามลานหอยเสียบ ฝ่ายคัดค้านก็ได้หยุดรถเอาไว้เพื่อซักถามถึงเหตุผลในการเข้ามาสำรวจดังกล่าว และพยายามถ่ายรูปเพื่อเป็นหลักฐาน⁴⁵ เป็นต้น

สำหรับวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ภายหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงนั้น จะมี 2 ประการ ประการแรก คือ การเรียกร้องความเป็นธรรมจากหน่วยงานของรัฐและสาธารณชน เช่น การออกแถลงการณ์ต่างๆ การสื่อสารกับสาธารณะมากขึ้น เช่น การทำแผ่นป้ายชี้แจงเหตุผลว่าทำไมจึงต้องมีการคัดค้านโครงการฯ การเดินทางมาบอกเล่าเรื่องราวของตนเองผ่านทางเวทีสัมมนาวิชาการต่างๆ และการฟ้องร้องดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากเหตุการณ์การสลายการชุมนุมวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ส่วนประการที่สอง คือ การระดมพันธมิตร เช่น ภายหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ได้ปรากฏว่ามีการ “เยี่ยมเยียน” ของพันธมิตรจำนวนมาก เช่น กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ กลุ่มผู้นำทางศาสนา องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ สภานายความ ฯลฯ

⁴⁴ สัมภาษณ์ อูเชนทร์ เชียงเสน, 27 สิงหาคม 2548.

⁴⁵ สัมภาษณ์ ศุภวรรณ ชนะสงคราม, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 7 พฤษภาคม 2549.

อย่างไรก็ตาม การที่ฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ มักจะต้องเผชิญกับการจับกุมภายหลังจากเหตุการณ์เสมอ ทำให้ผู้ที่ถูกหมายจับบางคนมักจะลบบทบาทของตนเองลง ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการหรือมาตรการในการเคลื่อนไหว จากการศึกษาพบว่า ชาวที่ปรากฏในช่วงหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงมักจะเน้นบทบาทของผู้ที่ไม่ได้ถูกจับกุมและเน้นบทบาทของผู้หญิงและเด็กมากขึ้น เช่น การเคลื่อนไหวคัดค้านโดยให้เด็ก 300 คน ซึ่งจักรยานรณรงค์คัดค้านโครงการฯ และยื่นจดหมายให้กับหน่วยคุ้มกันโครงการฯ โดยเรียกร้องให้ออกไปจากพื้นที่ ในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2546 แม้ว่าการเคลื่อนไหวของผู้หญิงและเด็กดังกล่าวจะมีมาตั้งแต่เริ่มมีการคัดค้านโครงการฯ แล้วก็ตาม⁴⁶

หากพิจารณาถึงวิธีการและมาตรการต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะพบว่าฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ ได้เพิ่มเติมเป้าหมายในการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กลายเป็นเป้าหมายหลักในการเคลื่อนไหวนอกเหนือไปจากเป้าหมายในการคัดค้านโครงการฯ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิธีการหรือมาตรการเรียกร้องความเป็นธรรมต่างๆ เช่น การฟ้องร้องต่อองค์กรอิสระต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ การฟ้องร้องต่อศาล การจัดทำรายงานเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการฯ เสนอต่อองค์กรสหประชาชาติ เป็นต้น

4.2 การรับรู้ “สันติวิธี”

การรับรู้ว่าสันติวิธี⁴⁷ คืออะไรของฝ่ายต่างๆ ในความขัดแย้ง จะมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของตัวแสดงที่อยู่ในความขัดแย้งนั้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาว่าการรับรู้ว่าสันติวิธีคืออะไร จะมีความหมายต่างจากการตรวจสอบว่าสิ่งที่แต่ละฝ่ายเข้าใจว่าเป็นสันติวิธีนั้นคือสันติวิธีจริงๆหรือไม่ ซึ่งการตั้งคำถามเกี่ยวกับการรับรู้สันติวิธีในการศึกษานี้จะเป็นการตั้งคำถามโดยอยู่บนความเชื่อที่ว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นใช้สันติวิธีในการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนั้นการใช้สันติวิธีจึงเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไปที่มีอยู่ในมนุษย์ สิ่งที่แตกต่างกันคือระดับของความเข้าใจว่าสันติวิธีคืออะไร ซึ่งในการศึกษานี้จะแบ่งความแตกต่างของการรับรู้อยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกสันติวิธีออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สันติวิธีในฐานะหลักการและสันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์หรือการปฏิบัติ⁴⁸

ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาการรับรู้สันติวิธีของ แต่ละฝ่ายในความขัดแย้งโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซฯ ซึ่งจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน โดยส่วนแรกจะเป็นความคิดเห็นโดยสรุปของทั้งสองกลุ่มในเรื่องความหมายของ “สันติวิธี” และส่วนที่สองจะเป็นการพิจารณาว่าแต่ละฝ่ายมีการรับรู้สันติวิธีเช่นไร โดยใช้การเทียบเคียงกันระหว่างการให้

⁴⁶ สัมภาษณ์ ศุภวรรณ ชนะสงคราม, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 7 พฤษภาคม 2549.

⁴⁷ การศึกษานี้ได้ให้คำจำกัดความสันติวิธีในลักษณะที่กว้างมาก นั่นคือ สันติวิธี หมายถึง การกระทำที่ละเว้นจากการใช้ความรุนแรง เมื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง และการละเว้นนั้นต้องไม่ได้เกิดจากความขี้ลาด

⁴⁸ สามารถดูรายละเอียดได้ในบทที่ 2

ความหมายของสันติวิธีกับวิธีการหรือมาตรการต่างๆที่แต่ละฝ่ายใช้ ดังที่ได้มีการระบุไปแล้วใน ส่วนแรก ซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษาดังนี้

4.2.1 ทศนะต่อสันติวิธี

การศึกษานี้ได้ตั้งคำถามกับฝ่ายต่างๆ ในความขัดแย้งโดยตรงว่าพวกเขามีความเข้าใจ ว่าสันติวิธีมีความหมายว่าอย่างไร ซึ่งคำตอบที่ได้นั้นนอกจากจะเป็นการสะท้อนจากการมี ความรู้และประสบการณ์การใช้แนวทางสันติวิธีในความขัดแย้งที่แต่ละฝ่ายประสบอยู่แล้ว คำตอบที่ได้มักสะท้อนว่าสันติวิธีที่ผู้ตอบคิดว่าควรจะเป็นมีลักษณะอย่างไรอีกด้วย หรืออีกนัย หนึ่ง เป็นการสะท้อนว่าสันติวิธีที่ผู้ตอบคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นควรจะเป็นอย่างไร

4.2.1.1 สันติวิธีในทัศนะของบริษัทผู้ดำเนินโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ

การให้ความหมายสันติวิธีของฝ่ายนี้จะเน้นการที่แต่ละฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้อย่าง สันติ ดังตัวอย่าง

“สันติคือวัฒนธรรม ตรงนี้จะทำอย่างไรทำให้เขาคุยกันได้รู้เรื่อง”⁴⁹

“สันติวิธี คือ ต้องอยู่ร่วมกันให้ได้ ถ้ามีปัญหาก็ต้องคุยกันอย่างสันติ”⁵⁰

“สันติวิธี หมายถึง ต้องเข้าใจกัน คือ การไม่มีอารมณ์ ต้องอยู่ในความสงบเรียบร้อยอะไร ทำนองนี้ ต้องมาพูดคุยกัน ไม่ให้เกิดการปะทะ”⁵¹

หากพิจารณาการให้ความหมายสันติวิธีในทัศนะของฝ่ายนี้แล้ว จะพบว่า การพูดคุยที่ ควรจะเกิดขึ้นนั้นควรจะเป็นการพูดคุยที่อยู่ในเงื่อนไขของการไม่ใช่อารมณ์ระหว่างกันหรือมีการ ควบคุมอารมณ์ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์ในอดีตของบริษัทผู้ดำเนินโครงการฯและ ฝ่ายสนับสนุนแล้วจะพบว่า พวกเขาประสบการณืในความวุ่นวายหลายครั้งในความพยายาม ประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้กับฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

“เคยจัดให้คนในพื้นที่กับนักวิชาการของปตท.กับนักวิชาการของมอ.ที่เขาคัดค้านไป ได้เดียวกันเกือบจะควบคุมไม่อยู่ คือ พอทางนักวิชาการของฝ่ายค้านพูด... (ฝ่ายคัดค้าน โครงการฯ) ก็ตะปบมือแต่พอพวกปตท.พูด ... (ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ) ก็ส่งเสียงไม่ให้พูด ไม่ให้พูด ฝ่ายสนับสนุนก็จะตะโกนว่าพูดไปเลยพูดไปเลย วันนั้นรู้สึกว่ค่อนข้างจะเกิดเรื่อง... เลยสั่งหยุดแล้วบอกว่าต่อไปจัดแบบนี้ก็คงจะควบคุมไม่ได้แล้วละเพราะดูสถานการณ์แล้วมันก็ ค่อนข้างจะกระทบกระทั่งกันรุนแรง”⁵²

⁴⁹ สัมภาษณ์ อำนาจ ปลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

⁵⁰ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลลี้ซัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

⁵¹ สัมภาษณ์ เขียน, ผู้ใหญ่บ้าน, 2 กันยายน 2548.

⁵² สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลลี้ซัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

ทั้งนี้ เนื่องจากความมั่นใจว่า หากฝ่ายตนสามารถดำเนินการประชาสัมพันธ์ได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีการขัดขวาง กระแสการคัดค้านก็ไม่น่าจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรงมากเช่นที่ประสบอยู่⁵³ โดยเฉพาะบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ที่มีความมั่นใจว่า ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่ได้ชี้แจงและการชดเชยต่าง ๆ นั้นสมเหตุสมผล⁵⁴ และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้นั้นก็มีประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงข้อดีของโครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขอให้ทหารช่วยในการประชาสัมพันธ์⁵⁵ ซึ่งในที่สุดก็จะสามารถใช้วิธีการโน้มน้าวให้ประชาชนในพื้นที่เห็นถึงประโยชน์ของโครงการฯ ได้เพราะว่าพวกเขาสามารถทำสำเร็จมาแล้วในการโน้มน้าวให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่สนับสนุนโครงการฯ

นอกจากนั้นการพูดคุยอย่างสันติที่เกิดขึ้นนั้นควรเป็นการพูดคุยที่อยู่ในกรอบของกฎหมายและช่องทางที่ได้เปิดเอาไว้ให้ เช่น ช่องทางการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ถูกต้องและชอบธรรมในการจับกุมผู้ที่ละเมิดกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งที่สะท้อนออกมาจากประสบการณ์การยุติปัญหาต่างๆ “อย่างสันติ” ของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ คือ การที่บริษัทต้องใช้เงินจำนวนมากและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เพื่อแลกกับความสันติหรือการไม่เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น

“สันติวิธีโดยการแลกเปลี่ยนโดยการให้แบบปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นตัวเงินก็ดี เป็นอะไรก็ดี...อย่างนี้มันถูกหรือเปล่า โครงการของรัฐทุกอย่างที่ลงไปรัฐก็ต้องเปลี่ยนเป็นตัวเงิน อย่างโครงการ...มี commitment ที่จะต้องทำเป็น fund เป็นกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตปีละ 10 ล้านแต่เดี๋ยวก็น่าไอ้โน้มนัสนี้ก็ ภาษีก็ต้องเสีย อะไรก็ต้องเสียอย่างโครงการใหม่ล่าสุดคือโรงไฟฟ้าสงขลาที่จะนะก็เหมือนกัน ลงไปเปิดตัวครั้งแรกก็ต้องจ่ายเงินก่อน 5 ล้านกว่าบาทจ่ายให้กับชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสันติวิธีหรือ?”⁵⁶

การยุติความขัดแย้งอย่างสันติที่ต้องแลกมาด้วยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่มีฝ่ายหนึ่งไม่ได้เต็มใจให้แต่จำเป็นต้องให้เพราะไม่ยากให้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายและไม่ยากที่จะสูญเสียพันธมิตร จึงเป็นประเด็นที่น่ามีการพิจารณา

ก่อนที่จะพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับแนวทางสันติวิธีหรือไม่นั้น น่าจะเริ่มจากการพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ใช้เพื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้งหรือไม่ หากการจ่ายเงินค่าชดเชยและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างๆ

⁵³ สัมภาษณ์ อำนวย ปลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548. และสัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองตรีการบริหารส่วนตำบลลิ้งชัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

⁵⁴ ुरายละเอียดการตอบคำถามต่างๆ ได้จากบริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย ประเทศไทย จำกัด, ไม่ระบุปีที่พิมพ์, เอกสารเผยแพร่โครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย – มาเลเซีย.

⁵⁵ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

⁵⁶ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

เกิดขึ้นเพราะแต่ละฝ่ายได้เผชิญหน้ากับความขัดแย้งร่วมกัน จากนั้นจึงพยายามที่จะพูดคุยหรือหาทางออกจากความขัดแย้งต่างๆ จนนำไปสู่ข้อสรุปในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายคิดว่ายุติธรรมโดยไม่เกิดการใช้ความรุนแรงขึ้น ถ้าหากการกระทำนั้นๆ เป็นไปในแนวทางนี้ ก็อาจจะกล่าวว่าเป็นสอดคล้องกับแนวทางสันติวิธี ในทางกลับกัน หากการจ่ายเงินค่าชดเชยและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างๆ เกิดขึ้นเพราะต้องการหลบเลี่ยงความขัดแย้ง หรือยุติความขัดแย้งต่างๆ หรือ "ตัดความรำคาญ" โดยไม่ได้มีการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งร่วมกันของฝ่ายต่างๆ การกระทำดังกล่าวก็ไม่น่าจะเรียกได้ว่าเป็นการกระทำที่ใช้แนวทางสันติวิธี

4.2.1.2 สันติวิธีในทัศนะของของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

การให้ความหมายของสันติวิธีสำหรับฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้นสะท้อนความรุนแรงเชิงโครงสร้างในแง่ของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ มีประสบการณ์จากการเคลื่อนไหวได้เป็นอย่างดี เพราะการให้ความหมายของสันติวิธีส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงความต้องการความยุติธรรมจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าและจากสาธารณะทั้งในแง่ของความเข้าใจและความเห็นใจในความยุติธรรมที่ฝ่ายคัดค้านประสบ นอกจากนี้การให้ความหมายดังกล่าวยังสะท้อนถึงกระบวนการที่ฝ่ายคัดค้านปรารถนาที่จะเน้นการตรวจสอบความจริงเพื่อนำไปสู่การสร้างความยุติธรรมที่ฝ่ายคัดค้านคาดหวัง

“สันติวิธีก็คือเรารู้ด้วยความสงบ ก็คือปราศจากอาวุธและก็ทำให้คนอื่นเห็นใจว่านี่แหละ แม้แต่เขาจะตีเรา เราก็ไม่ได้โต้ตอบมาเลยเพื่อจะให้เขามีจิตสำนึกว่าสังคมนี้ต้องมีความเทียบเท่ากัน”⁵⁷

“สมมติว่ามีกรณีเกิดขึ้นมา กระบวนการสันติวิธีต้องทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้งหมดแล้วก็ทำหน้าที่เสนอข้อเท็จจริงให้กับสังคม ให้ได้รับรู้เพื่อที่จะให้สังคมได้ช่วยกันประคับประคองคลี่คลายปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะกับนโยบายรัฐ สันติวิธีไม่ใช่ลงมาตอนเกิดปัญหาหรือตอนปะทะกัน ซึ่งนั่นเป็นผลที่เกิดจากการที่ไม่มีกระบวนการที่จะคลี่คลายปัญหา มันจะปะทุ สันติวิธีน่าจะลงมาทำข้อเท็จจริงให้กับสังคม เช่น กระบวนการประชาพิจารณ์ สันติวิธีก็ควรจะลงมาตรวจสอบว่ารัฐทำถูกหรือเปล่า ถ้าไม่ถูกก็น่าที่จะเสนอให้สังคมได้รับรู้ ไม่ใช่พอลงมาก็ห้ามนั่นห้ามนี้ ไม่ให้พูดเรื่องเก่า”

“สันติวิธี คือไม่ใช่ความรุนแรง ต้องไม่เล่นซีโอง...โดยสิ่งสำคัญต้องเริ่มต้นด้วยความเท่าเทียมกันทั้ง2ฝ่าย ถ้าฝ่ายหนึ่งมือเปล่า ใช้ความจริงและหลักการศาสนาเข้าสู่ แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมีกลไกรัฐ กำหนดพื้นที่สีเขียวให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมได้ มีตำรวจถืออาวุธ ไม่ว่าจะมีความผิดหรือไม่ก็จับกุมคุมขังได้ มีเงินและใช้ในทางมิชอบเป็นอาณานิคมสินจ้าง นั่นถือว่าไม่เท่า

⁵⁷ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548.

เทียมกัน ความไม่เท่าเทียมที่ว่ามานี้ถือว่าความรุนแรงได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเดินต่อไปอย่างไร แม้จะยังไม่ดีหัวกันก็ไม่มีทางเป็นสันติวิธีแน่นอน⁵⁸

นอกจากนั้น การให้ความหมายของฝ่ายคัดค้านบางส่วนเป็นการให้ความหมายสันติวิธีว่าเป็นการไม่ใช้ความรุนแรงเพราะเนื่องจากเงื่อนไขทางยุทธศาสตร์ที่ฝ่ายคัดค้านมีนั้นไม่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะ เป็น พื้นฐานทางวัฒนธรรม ทรัพยากรที่น้อยกว่า และการยอมรับจากสังคม

“ไม่มีใครที่จะคิดใช้วิธีการรุนแรง เพราะว่า 1...เมื่อไรเราใช้ความรุนแรง เราเป็นรองอยู่แล้ว ในทางกายภาพ เรื่องของกำลัง อาวุธ การฝึกคน ไม่ต้องคิดในแง่กฎหมายนะ แล้วไม่ต้องคิดถึงเรื่องความเคลือบแคลงทางการเมือง เพราะฉะนั้นเราแพ้ทุกด้าน ...แต่ว่าภายใต้สิ่งที่คุณมีมันไม่เคยเอื้อให้คุณใช้วิธีการรุนแรง...แล้วเขาเป็นคน เรียกว่า คนชายขอบ มีเสียง มี power น้อย ยิ่งเขาใช้ความรุนแรงไป เขาก็รู้ว่าเขาโดนหนักแน่ ๆ และใครก็จะไม่ฟังเขา เพราะว่าเวลาเขาต่อสู้ เขาก็เข้าใจว่านอกจากที่เขาเรียกร้องรัฐบาล เสียงของขบวนการต่อสู้ทุกขบวนการอยากให้สังคมเข้าใจด้วย...”⁵⁹

อย่างไรก็ตามการให้ความหมายสันติวิธีของฝ่ายคัดค้านนั้นพบว่ามีความไม่แน่ใจในการใช้แนวทางสันติของตนเองอยู่บ้าง ในประเด็นที่ว่า การปกป้องตนเองจากการใช้ความรุนแรงโดยการตอบโต้เพื่อเป็นการป้องกันตัวเป็นนั่นถือว่าเป็นสันติวิธีหรือไม่ นอกจากนั้นการละเมิดกฎหมาย เช่น การนั่งกีดขวางพื้นที่สาธารณะ หรือการบุกกรุกเข้าไปในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ อันเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลเพื่อขัดขวางการดำเนินการก่อสร้างนั้นเป็นแนวทางสันติวิธีหรือไม่⁶⁰

“สันติวิธี คือ การไม่ใช้ความรุนแรง ใช้ความคิด ใช้สติ เราจะต้องพูดกันด้วยเหตุด้วยผล ไม่ใช่ด้วยอารมณ์ แล้วก็ต้องทำโดยไม่ก้าวร้าว แม้ว่าเขาจะทำร้ายเรา แต่ถ้าไม่สุดวิสัยจริงๆแล้วก็ไม่ควรมีการโต้ตอบ ถ้าไม่เจ็บจริงๆ คือ แบบภาษาชาวบ้านบอกว่า เราอยู่แน่ๆ อยู่ยามาทางเราก่อน คือถ้าเขามาทำเราเราก็ต้องปกป้อง ถ้าเขามาทำเราก่อนเราก็ต้องปกป้อง มันผิดไหม”⁶¹

การพิจารณาในประเด็นดังกล่าวว่าเป็นแนวทางสันติวิธีหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาจากเจตนาในการใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ ซึ่งในกรณีที่ใช้ความรุนแรงนั้นมีเจตนาเพียงเพื่อรักษาชีวิตของตนเอง หรือเพื่อปกป้องตัวเองจากการทำร้ายร่างกายในเหตุการณ์เฉพาะหน้าหรือเมื่อกำลังเผชิญกับการใช้ความรุนแรงของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ การกระทำที่รุนแรงดังกล่าวจึงยังคงเป็นการใช้แนวทางสันติวิธีอยู่ แต่หากการใช้ความรุนแรงดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะอารมณ์ต่างๆ เช่น ความโกรธ ความเกลียดชัง ความไม่พอใจ หรือจงใจจะแก้แค้น นั้นหมายความว่า ผู้ใช้

⁵⁸ สัมภาษณ์ ศุภวรรณ ชนะสงคราม, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 7 พฤษภาคม 2549.

⁵⁹ สัมภาษณ์ อุเชนทร์ เชียงเสน, 27 สิงหาคม 2548.

⁶⁰ ฝ่ายคัดค้านผู้หนึ่งได้ตั้งข้อสงสัยดังกล่าวเมื่อผู้เขียนเดินทางไปเสนอโครงการวิจัยพิเศษ ที่สาเหอยเสียม, 29 ตุลาคม 2548.

⁶¹ สัมภาษณ์ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ, 10 ธันวาคม 2548.

ความรุนแรงมีเจตนาที่จะใช้ความรุนแรงเข้าจัดการกับสิ่งที่ตนเองประสบซึ่งก็จะไม่สอดคล้องกับแนวทางสันติวิธีที่ต้องละเว้นจากการใช้ความรุนแรงในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง ซึ่งในกรณีนี้ก็อาจจะขยายความเพิ่มเติมว่า การละเว้นดังกล่าวเป็นเจตนาที่จะไม่ใช้ความรุนแรงในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง ดังนั้นหากการใช้ความรุนแรงไม่ได้มีเจตนาที่จะใช้เพื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้งแต่เป็นเจตนาในการป้องกันตัว ก็คงไม่อาจจะตัดสินได้ว่าไม่ใช่แนวทางสันติวิธี

4.2.2 การพิจารณาการรับรู้สันติวิธีของแต่ละฝ่าย

ในการพิจารณาเรื่องการรับรู้สันติวิธีของแต่ละฝ่ายนั้น จะใช้การพิจารณาจากการให้ความหมายและวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายปฏิบัติ จากนั้นจึงประเมินว่า แต่ละฝ่ายมีการรับรู้สันติวิธีในลักษณะใดซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า โดยทั่วไปนั้นบริษัทและฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ กับ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้นไม่เห็นด้วยหากจะมีการใช้ความรุนแรงในเชิงการทำร้ายร่างกายในการรับมือกับความขัดแย้ง นอกจากนี้ พวกเขายังมีความเข้าใจที่คล้ายกันในประเด็นที่ว่า สันติวิธีควรจะสามารถทำให้เกิดการพูดคุยระหว่างกันได้ และหากพิจารณาจากวิธีการต่างๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้ในสถานการณ์ทั่วไปแล้วก็จะพบว่าทั้งสองฝ่ายต่างพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงเชิงการทำร้ายร่างกายต่อกัน เช่น การใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ หรือการเดินทางไปยื่นหนังสือตามสถานที่ต่างๆ ของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

อย่างไรก็ตาม การละเว้นจากความรุนแรงในแนวทางสันติวิธีนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการละเว้นจากการทำร้ายร่างกายกันเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการละเว้นจากการใช้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อกันด้วย ดังที่ได้อธิบายเอาไว้แล้วในบทที่ 2 ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ในเรื่องความรุนแรงที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลอย่างยิ่งต่อการรับรู้ลักษณะของสันติวิธีที่แตกต่างกันอีกด้วย ดังนี้

4.2.2.1 การรับรู้สันติวิธีของบริษัทและฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ

หากพิจารณาจากการให้ความหมายและจากวิธีการของบริษัทและฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จะพบว่า พวกเขาเล็งเห็นว่าเป้าหมายที่จะผลักดันให้โครงการฯ ประสบความสำเร็จเป็นเป้าหมายสูงสุด ยิ่งกว่าการสร้าง ความเข้าใจและการหาข้อตกลงร่วมกัน ทำให้พวกเขายอมรับการ ใช้ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น การใช้กลไกของรัฐ หรือการใช้อิทธิพลส่วนบุคคล ดังตัวอย่างของ การส่งรายชื่อของแกนนำฝ่ายคัดค้านที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการฯ ให้กับผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค 9 ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2544 และการสนับสนุนให้ใช้มาตรการการจับกุมฝ่ายคัดค้านที่ทำผิดกฎหมาย โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในวันที่ 20

ธันวาคม พ.ศ.2545⁶² ซึ่งคำอธิบายเพื่อรองรับการใช้ความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวคือ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ละเมิดหรือทำผิดกฎหมาย เช่น การทำลายทรัพย์สินทางราชการในวันประชาภิวารณ์ หรือ การเข้ามาในพื้นที่ส่วนบุคคล เป็นต้น พวกเขาคิดว่าหน้าที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับกุมผู้ต้องหาเหล่านี้เป็นการถูกต้องแล้ว⁶³

นอกจากนั้นการใช้อิทธิพลและการใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการเข้าจัดการกับความขัดแย้งนี้ บริษัทและฝ่ายสนับสนุนมองว่าเป็นการลดความเสี่ยงที่จะเกิดการเผชิญหน้าซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายให้กับโครงการฯ ได้ ซึ่งในการศึกษานี้พิจารณาว่า การกระทำดังกล่าวไม่ใช่การเผชิญหน้ากับความขัดแย้งที่ตึงเครียด เพราะผลสำเร็จของวิธีการข้างต้น คือ การยับยั้งไม่ให้ความขัดแย้งปรากฏตัวอย่างเด่นชัดเท่านั้น เช่น ในปี 2549 ได้มีชาวบ้านส่วนหนึ่ง เริ่มออกมาเคลื่อนไหวแสดงความไม่พอใจการทำงานของบริษัทที่ไม่สามารถจัดการกับผลกระทบที่เกิดจากโครงการฯ ได้ อาทิ ปัญหาน้ำเสียจากการก่อสร้าง ปัญหาเสียงดัง ซึ่งชาวบ้านส่วนนี้ส่วนหนึ่งเคยเป็นฝ่ายสนับสนุน

ดังนั้น การรับรู้สันติวิธีของฝ่ายนี้จึงมุ่งเน้นสันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวที่จะพยายามหลีกเลี่ยงจากการใช้ความรุนแรงเชิงการทำร้ายร่างกาย แต่ก็ไม่ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หากการให้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างดังกล่าวนั้นจะสามารถช่วยให้โครงการฯ ประสบความสำเร็จได้หรือทำให้อุปสรรคในการทำงานหมดไปหรือบรรเทาลงได้

4.2.2.2 การรับรู้สันติวิธีของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

สำหรับฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้น อยู่ในสถานะ 2 สถานะคือ สถานะของการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการฯ และสถานะของเป้าหมายของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

เมื่ออยู่ในสถานะแรก การให้ความหมายของการใช้สันติวิธีจะมุ่งเน้นเรื่องยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวซึ่งสอดคล้องกับวิธีการต่างๆ ที่ต้องการหลีกเลี่ยงการเป็นผู้เริ่มใช้ความรุนแรงเชิงทำร้ายร่างกายก่อน เช่น ในกรณีการทำประชาภิวารณ์ ที่ได้มีการให้รายละเอียดในข้างต้นแล้วว่าฝ่ายผู้คัดค้านพยายามเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง

ในขณะที่ เมื่ออยู่ในสถานะที่สองนั้น จะเป็นการผสมผสานกันระหว่างการให้ความหมายสันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวและการให้ความหมายเชิงศาสนธรรม ในสถานะนี้ฝ่ายคัดค้านจะเน้นย้ำเรื่องความยุติธรรม ซึ่งการเน้นย้ำดังกล่าวจะถูกใช้ทั้งเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว โดยมีเป้าหมายเพื่อขอความเห็นใจ ความเข้าใจและแรงกดดันจากสาธารณะและเป็นทั้งความสอดคล้องกับความยุติธรรมทางหลักศาสนามากกว่าความยุติธรรมที่เกิดขึ้นจากกฎหมาย ทั้งนี้ เนื่องจากฝ่ายคัดค้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาที่มีการ

⁶² บันทึบ เรื่อง แนวทางการคลี่คลายปัญหามวลชนโดยมาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม," (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁶³ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่บริษัท ทรานส์ ไทย - มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

บัญญัติถึงการใช้ชีวิตประจำวันของมุสลิมเอาไว้ด้วย ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะแยกเอาหลักการทางศาสนาออกมาจากวิถีชีวิตปกติของมุสลิม การเคลื่อนไหวของฝ่ายคัดค้านจึงมักมีการหยิบยกหลักการทางศาสนาขึ้นมาเสมอ เช่น การเรียกร้องให้มีการตรวจสอบเรื่องที่ดินสาธารณะหรือวะกัฟ นั้น ประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในการเคลื่อนไหวคือ ประเด็นทางศาสนา

“หากมุสลิมรู้ว่ามัตินวะกัฟแล้วหนึ่งเฉย ยอมให้มีการครอบครอง ไม่ช่วยกันปกป้อง ไม่ช่วยกันยืนยันและไม่เผยแพร่ความจริงแก่สาธารณะ ถือว่าบาป มุสลิมต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นสิ่งจำเป็นตามหลักการทางศาสนา ปฏิเสธไม่ได้”⁶⁴

จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นทั้งการเคลื่อนไหวทางยุทธศาสตร์เพื่อสื่อสารกับสาธารณะว่าโครงการดังกล่าวมีความไม่ชอบธรรมอย่างไร และยังเป็น การปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาในฐานะมุสลิมที่ดีอีกด้วย

ดังนั้นการรับรู้สันติวิธีของฝ่ายคัดค้านจึงเป็นการรับรู้สันติวิธี คือ การละเว้นจากการใช้ความรุนแรงทั้งเชิงการทำร้ายร่างกายและเชิงโครงสร้าง และลักษณะของสันติวิธีที่ฝ่ายคัดค้านรับรู้จะมีเป็นการผสมผสานระหว่าง การรับรู้สันติวิธีในฐานะหลักการและสันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์หรือการปฏิบัติ

จากการอภิปรายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การรับรู้สันติวิธีของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ กับฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้นแม้จะมีความเข้าใจเบื้องต้นที่ตรงกันว่าสันติวิธีคือ การละเว้นจากความรุนแรง แต่ก็มี ความแตกต่างกันในประเด็น การรับรู้เรื่องประเภทของความรุนแรง โดยที่บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จะเน้นการละเว้นจากความรุนแรงเชิงการทำร้ายร่างกายเพียงประการเดียว ในขณะที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จะรับรู้สันติวิธีว่าเป็นการละเว้นจากการใช้ความรุนแรงทั้งเชิงการทำร้ายร่างกายและการละเว้นจากความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

นอกจากนั้นลักษณะของสันติวิธีที่ทั้งสองฝ่ายรับรู้ก็มีความแตกต่างกัน คือ บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จะเข้าใจสันติวิธีในลักษณะของยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว ในขณะที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ จะรับรู้สันติวิธี ในเชิงการผสมผสานระหว่าง การรับรู้สันติวิธีในฐานะหลักการและสันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์หรือการปฏิบัติ

4.3 ความไว้วางใจและความไม่ไว้วางใจระหว่างกันของฝ่ายต่าง ๆ

การศึกษานี้ได้ตั้งสมมติฐานหนึ่งของสาเหตุของความล้มเหลวของสันติวิธีในโครงการก่อสร้างก๊าซและโรงแยกก๊าซฯ ว่ามาจากการที่ฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งขาดการสร้าง ความไว้วางใจระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเชิงทฤษฎีพบว่า ความไว้วางใจและความไม่ไว้วางใจสามารถเกิดขึ้นได้พร้อมกันในความสัมพันธ์หนึ่ง และเมื่อทำการศึกษาลงไปในรายละเอียดของ

⁶⁴ สุไลมาน หมัดยูโซ๊ะ และคณะ, “ทางวะกัฟ”: บทบัญญัติของศาสนา, หน้า 3.

ความขัดแย้งในโครงการฯ นี้จะพบว่า มีความพยายามสร้างความไว้วางใจขึ้น ระหว่างบริษัท ผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนกับฝ่ายคัดค้านโครงการฯ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่สามารถจัดการกับความไม่ไว้วางใจที่มีมาตั้งแต่เดิมได้อย่างเหมาะสม สิ่งนี้จึงได้ กลายเป็นอุปสรรคสำคัญเริ่มแรกของการใช้แนวทางสันติวิธี เพราะการละเลยเรื่องการจัดการ ความไม่ไว้วางใจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดอคติขึ้นในฝ่ายต่างๆ ซึ่งอคติที่เกิดขึ้นจากความไม่ ไว้วางใจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดท่าทีที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ทำให้เกิดการตั้งข้อสงสัย เกิดการ จับผิดและท่าทีเชิงลบต่างๆ ท้ายสุดก็จะเป็นปัญหาของการใช้แนวทางสันติวิธีเพราะเป็นเรื่องที่ แทบเป็นไปได้ไม่ได้ที่พฤติกรรมต่างๆ ของอีกฝ่ายจะถูกมองในเชิงบวกและในเชิงความจริงจังใน การจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ส่วนการขาดความพยายามที่จะสร้างความไว้วางใจให้ เพิ่มขึ้นในความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความไม่ไว้วางใจนี้ก็ได้อาจกลายเป็นอุปสรรคประการถัดมา ของสันติวิธี

ดังนั้น การศึกษาเพื่อตอบสนองมาตรฐานในประเด็นการขาดการสร้าง ความไว้วางใจนั้น จึง ได้ขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปโดยพิจารณาใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นระหว่างใครและมีลักษณะอย่างไร ส่วนประเด็นที่สอง คือ ความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นระหว่างใครและมีลักษณะอย่างไร

4.3.1 ความไว้วางใจ

ในการศึกษานี้ได้ให้นิยามความไว้วางใจว่า เป็นเรื่องของความคาดหวังในพฤติกรรม ของผู้อื่นและยังเต็มใจที่จะยอมรับความแปรปรวนที่อาจจะเกิดขึ้นจากคำพูด และการกระทำหรือ การตัดสินใจของผู้อื่น หรือเป็นการมอบอำนาจดุลยพินิจให้ผู้อื่นกระทำการแทน ทั้งๆที่รู้ว่ามีความเสี่ยงที่จะได้ผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาแต่ก็ยังจำต้องมอบความไว้วางใจให้เนื่องจากต้องการ พึ่งพาผู้อื่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ผู้ที่มอบความไว้วางใจให้กับผู้อื่นนี้ไม่ได้คาดหวังว่าคนที่ได้รับความ ไว้วางใจไปนั้นจะมีเจตนาที่ทำให้เสียประโยชน์⁶⁵

จากนิยามข้างต้นนั้นสิ่งสำคัญอันดับแรกในการพิจารณาว่ามีการก่อตัวของความ ไว้วางใจเกิดขึ้นหรือไม่ คือ มีการก่อตัวของความคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์เกิดขึ้นหรือไม่ หากความคาดหวังดังกล่าวก่อตัวขึ้นก็จะมีแนวโน้มที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยินดีที่จะเสี่ยงที่จะไว้วางใจ อีกฝ่ายในการพึ่งพาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในสิ่งตนเองคาดหวังเอาไว้

อนึ่ง เนื่องจากในการเคลื่อนไหวทั้งการสนับสนุนและการคัดค้านโครงการฯ มักจะกล่าว อ้างถึงความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่ก่อสร้างโครงการฯ เป็นสำคัญ ในการพิจารณาใน หัวข้อนี้จึงจะทำความไว้วางใจที่ยึดเอาประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ เป็นหลักแล้ว ทำการประมวลลักษณะของความไว้วางใจรอบๆ ตัวแสดงดังกล่าว ดังนั้น การพิจารณาใน

⁶⁵ ดูรายละเอียดในบทที่ 2

ประเด็นนี้จึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่โครงการฯ กับบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ กับกลุ่มต่างๆ ในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

4.3.1.1 ความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่โครงการฯ กับบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ

การก่อตัวของความไว้วางใจระหว่างบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ กับฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ นั้น เริ่มขึ้นจากความคาดหวัง 3 ประการ คือ

- (1) ความคาดหวังในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในพื้นที่ โดยเกิดความคาดหวังว่าโครงการฯ จะสามารถสร้างรายได้และความเจริญให้เกิดในพื้นที่⁶⁶ เช่น คำให้สัมภาษณ์ของนักการเมืองท้องถิ่นคนหนึ่งต่อหนังสือพิมพ์ว่า “การที่ผู้นำท้องถิ่นสนับสนุนโครงการฯ ก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยเฉพาะ อบต...และอบต...ซึ่งมีรายได้น้อย การจัดเก็บภาษีน้อย หากโครงการฯ เกิดขึ้น ก็จะทำให้มีรายได้จากการจัดเก็บภาษีร่วมกัน เพื่อใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภค ส่งเสริมอาชีพ การศึกษาของเยาวชนในพื้นที่ ยกกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ทัดเทียมกับพื้นที่อื่น”⁶⁷
- (2) ความคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์บางประการจากการแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุน เช่น ตำแหน่งงานในโครงการฯ⁶⁸ สัญญาว่าจ้างในการก่อสร้างโครงการฯ⁶⁹ เงินจากการขายที่ดิน เป็นต้น
- (3) ความคาดหวังว่าโครงการฯ ที่จะเกิดขึ้นเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ เนื่องจากมีความมั่นใจว่า การตัดสินใจของรัฐบาลในการดำเนินโครงการฯ นั้น เพื่อผลประโยชน์ของชาติ และผ่านการไตร่ตรองมาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดี “ทีนี้ใจ...ก็คิดเองคนเดียว รัฐบาลท่านชวนรับโครงการนี้มาดำเนินการ พอช่วงหลังมาเป็นรัฐบาลท่านนายกทักษิณ ทักษิณกับท่านชวนจะไม่เอางานต่อกันแน่นอน...ถ้าโครงการนี้มันไม่เป็นประโยชน์ของชาติส่วนใหญ่ คิดว่าทักษิณคงไม่รับ แต่เนี่ยก็ทักษิณรับต่ออีก”

ความคาดหวังเชิงบวกข้างต้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตัวของความไว้วางใจที่ทำให้คนกลุ่มต่างๆ เริ่มเข้ามาให้การสนับสนุนโครงการฯ เมื่อระยะเวลาผ่านไปความสัมพันธ์เชิงบวกก็ได้พัฒนาไป โดยบริษัทได้ดำเนินวิธีการหรือมาตรการต่างๆ ในการพัฒนาความสัมพันธ์นั้น ตัวอย่างเช่น

⁶⁶ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลลี้ซัง อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

⁶⁷ มติชนรายวัน (11 มกราคม 2546): 24.

⁶⁸ สัมภาษณ์ เขียน, ผู้ใหญ่บ้าน, 2 กันยายน 2548

⁶⁹ ข่าวสด (3 มิถุนายน): 16.

- (1) การแสดงว่าบริษัทมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การพาไปดูงานในสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการยืนยันกับผู้ที่เข้าไปดูงานว่าบริษัทมีความสามารถในการดูแลปัญหาที่พิชิตได้⁷⁰ นอกจากนี้บริษัทยังเปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจเข้าไปดูงานก่อสร้างในการวางท่อส่งก๊าซซึ่งเป็นงานที่ใช้เทคนิคซับซ้อน ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งประทับใจและมีความเชื่อมั่นในความเป็นมืออาชีพของบริษัทมากขึ้น⁷¹
- (2) การปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆ อาทิ ตามข้อตกลงว่าจะให้งานทำ เช่น งานก่อสร้าง งานแม่บ้าน งานดูแลรักษาความปลอดภัย⁷² เป็นต้น การเขียนสัญญาประชาคมว่าจะให้เงินแก่พื้นที่ที่ตั้งโครงการฯ ปีละ 10 ล้านบาทซึ่งเป็นการปฏิบัติตามสัญญาที่ได้พูดไว้ว่าจะให้คืนกำไรส่วนหนึ่งให้กับท้องถิ่น การจ่ายค่าชดเชยเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ
- (3) บริษัทยังได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการแสดงว่าบริษัทใส่ใจในความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เช่น การสนับสนุนอาชีพของสตรี ซึ่งการร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องทำให้บริษัทสามารถที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกได้มากยิ่งขึ้น

เมื่อความคาดหวังเชิงบวกของประชาชนในพื้นที่ได้รับการตอบสนองด้วยการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องของบริษัท การแสดงให้เห็นถึงความสามารถในงานที่ตนเองรับผิดชอบ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทำให้ความไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องและแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น อันมีผลทำให้เมื่อเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันหรือเมื่อมีความไม่พอใจอื่นๆ เกิดในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ ก็จะมีการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานของบริษัท เช่น เมื่อบริษัทประสบปัญหาในระยะแรกที่ไม่สามารถเข้าพื้นที่ที่จะก่อสร้างโครงการฯ ได้เพราะมีการต่อต้านอย่างหนัก ฝ่ายสนับสนุนคนหนึ่งก็จะให้คำแนะนำให้บริษัททำเป็นเอกสารแจกแทนการเข้ามาชี้แจงด้วยตนเองและทางฝ่ายตนก็จะทำหน้าที่ในการอ่านเอกสารชี้แจงโครงการฯ ให้กับประชาชนในพื้นที่เอง⁷³

4.3.1.2 ความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ กับกลุ่มต่างๆ ในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

การเกิดขึ้นของความไว้วางใจของฝ่ายนี้ก็มีจุดเริ่มต้นมาจากความคาดหวังเชิงบวกที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับกับกลุ่มแรก ดังนี้

- (1) ความคาดหวังที่เกิดจากประสบการณ์ในอดีต เนื่องจากประชาชนในพื้นที่โครงการฯ บางคนได้เคยมีส่วนร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการบางส่วนในการ

⁷⁰ สัมภาษณ์ เขียน, ผู้ใหญ่บ้าน, 2 กันยายน 2548

⁷¹ สัมภาษณ์ ลอย ทวีรัตน์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาหม่อม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548

⁷² สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลลิ้นช้าง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

⁷³ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลลิ้นช้าง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

เคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการทำประมงปลากะตักปั่นไฟ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีของกลุ่มดังกล่าวต่อชาวบ้าน ดังนั้น เมื่อมีข้อมูลเชิงลบของโครงการฯ จากกลุ่มเหล่านี้ชาวบ้านจึงเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่ได้รับเป็นจริง จนนำไปสู่ความคาดหวังว่าการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ นี้เป็นเรื่องที่เหมาะสม

- (2) ความคาดหวังว่าจะเกิดความเข้าใจ เห็นใจและความช่วยเหลือในหมู่เพื่อนร่วมทุกข์ด้วยกัน นั่นคือ เมื่อมีความทุกข์หรือเมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรง ชาวบ้านคาดหวังว่าจะมีผู้ที่ร่วมแบ่งปันความทุกข์ และมีคนคอยช่วยเหลือจัดการความทุกข์นั้น
- (3) ความคาดหวังในการทำความดีตามหลักการทางศาสนา⁷⁴ ชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านส่วนหนึ่งเชื่อว่า การกระทำของพวกเขาเป็นการแสดงถึงความป็นมุสลิมที่ดีตามหลักการทางศาสนา และเป็นการพยายามรักษาสังคมที่ดีตามหลักการทางศาสนาเอาไว้จากความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมที่เกิดขึ้น และรักษาความถูกต้องเอาไว้ เช่น การรักษาที่ดินวะกัฟหรือที่ดินที่ยกให้กับศาสนาอิสลามเพื่อสาธารณะ ที่ถูกบุกรุกจากการก่อสร้างโครงการฯ⁷⁵

จากการศึกษาพบว่า ความไว้วางใจของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่ก่อตัวมาจากความผิดหวังในกลไกของรัฐในการจัดการกับปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ เช่น ปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตัก ที่หน่วยงานของรัฐไม่สามารถปกป้องความเป็นอยู่ของพวกเขาจากนายทุนได้ นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาตามที่สัญญาเอาไว้ได้ ทำให้ชาวบ้านขาดที่พึ่งเมื่อองค์กรต่างๆ ที่ไม่ใช่รัฐเข้ามาช่วยเหลือ ช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยสร้างทางเลือกในชีวิตให้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาความไว้วางใจขึ้นระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มต่างๆ เหล่านี้

นอกจากนั้นพฤติกรรมขององค์กรต่างๆ เหล่านี้ก็ช่วยเพิ่มความไว้วางใจให้มากขึ้น อาทิ

- (1) การให้ความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอในเรื่องต่างๆ เช่น เมื่อถูกจับกุมก็จะพยายามหาหนทางประกันให้ มีการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องกฎหมาย เรื่องสิทธิต่างๆ ความรู้เรื่องพลังงาน นอกจากนี้ยังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งช่วยประสานงานและจัดการเรื่องต่างๆ ให้
- (2) การเดินทางมาให้กำลังใจหรือออกแถลงการณ์ที่แสดงความไม่พอใจทุกครั้งที่ชาวบ้านประสบเหตุการณ์ที่รุนแรง อาทิ กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกและกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด มักจะเดินทางมาให้กำลังใจฝ่ายคัดค้านในโครงการฯ เกือบทุกครั้งที่มีเรื่องรุนแรงหรือสื่อเค้ารุนแรงเกิดขึ้น เช่น เมื่อรัฐบาลประกาศดำเนิน

⁷⁴ สัมภาษณ์ วัชรกับ, 25 ธันวาคม .2548

⁷⁵ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูโซ๊ะ, 25 ธันวาคม 2548

โครงการฯ ต่อ หลังเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 และเมื่อเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มกันโครงการเข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น

- (3) การจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น งานเลี้ยงน้ำชา งานวันเด็ก งานวันแม่ การแนะนำแนวทางเกษตรทางเลือก การรักษาแบบธรรมชาติบำบัด

อาจจะกล่าวได้ว่าความไว้วางใจที่เกิดขึ้นภายในฝ่ายคัดค้านนั้นมีลักษณะของความไว้วางใจเชิงอ้างอิงกลุ่มค่อนข้างสูงเพราะองค์กรส่วนหนึ่งได้ทำงานเคลื่อนไหวต่างๆ อยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี⁷⁶ ทำให้มีการสร้างความรู้สึกร่วมกันได้มากกว่าบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ชาวบ้านทุกคนที่เคยเคลื่อนไหวกับองค์กรเหล่านี้จะร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ ด้วย ยิ่งไปกว่านั้น บางส่วนยังได้กลายเป็นแกนนำสำคัญในการสนับสนุนโครงการฯ⁷⁷ ซึ่งการศึกษานี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นเพราะความคาดหวังในผลประโยชน์ที่แตกต่างกันเป็นชนวนสำคัญให้เกิดความแตกแยกดังกล่าว

4.3.1.3 ความไว้วางใจระหว่างบริษัทและฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ กับฝ่ายคัดค้าน

จากการศึกษาพบว่า การที่ประชาชนในพื้นที่ได้สร้างความไว้วางใจกับกลุ่มต่างๆ ข้างต้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกชั่วคราวกันขึ้นระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ และฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ โดยการแบ่งชั่วคราวดังกล่าว มีสาเหตุมาจากการมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากการที่มีความมั่นใจ⁷⁸ ในกลุ่มที่แตกต่างกัน หมายความว่าประชาชนในพื้นที่ที่เป็นฝ่ายสนับสนุนมีความมั่นใจในบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ รัฐบาลและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ว่าจะสามารถตอบสนองความคาดหวังของพวกเขาได้ ในขณะที่ประชาชนที่เป็นฝ่ายคัดค้านมีความมั่นใจในกลุ่มต่างๆ ที่รวมเป็นฝ่ายคัดค้านว่าจะตอบสนองความคาดหวังต่างๆ ของพวกเขาได้ประกอบกับการทำงานร่วมกันมาอย่างยาวนานในหลากหลายประเด็นก็ยิ่งเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้สูงขึ้นด้วย ดังนั้น ประชาชนทั้งสองฝ่ายจึงมีจุดยืนที่แตกต่างกัน ซึ่งการแบ่งแยกชั่วคราวดังกล่าว มีส่วนสำคัญที่ทำให้แทบจะไม่มี ความไว้วางใจเกิดขึ้นระหว่างฝ่ายต่างๆ ประกอบกับพฤติกรรมต่างๆ ที่เพิ่มความหวาดระแวง ก็ยิ่งตอกย้ำให้ความไว้วางใจลดลง เมื่อความไว้วางใจลดลง ก็หมายความว่า ความคาดหวังเชิงบวกต่อกันลดลง ดังนั้นจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่ฝ่ายใดจะยอมเสี่ยงที่จะพึ่งพาอีกฝ่าย และเมื่อไม่มีการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกัน ความไว้วางใจก็เกิดขึ้นไม่ได้เป็นวัฏจักรอย่างนี้ไปเรื่อยๆ

⁷⁶ สัมภาษณ์ บรรจง นะแส, 27 ตุลาคม 2548

⁷⁷ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านเขื่อน, 2 กันยายน 2548

⁷⁸ ดูรายละเอียดในบทที่ 2 เรื่องความแตกต่างระหว่างความมั่นใจและความไว้วางใจตามคำอธิบายของ Niklas

อย่างไรก็ตาม พบว่า ฝ่ายต่างๆ ยังต้องการที่จะหาทางตกลงเจรจากัน ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล⁷⁹ ผ่านคนกลาง และยังมี การตกลงพูดคุยกันในประเด็นต่างๆ เช่น การตกลงเรื่องเส้นทางการเดินทางไปชุมนุมของฝ่ายผู้คัดค้านฯ แสดงให้เห็นว่ายังมีช่องทางที่จะพัฒนาความไว้วางใจระหว่างกันได้ แต่เหนืออื่นใดจะต้องหาทางจัดการกับความไม่ไว้วางใจเสียก่อน ดังที่จะกล่าวต่อไป

4.3.2 ความไม่ไว้วางใจ

ความไม่ไว้วางใจนั้นเป็นมุมหนึ่งของความสัมพันธ์ที่มีมักจะมีการพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับความไว้วางใจ ซึ่งเมื่อเกิดความไม่ไว้วางใจขึ้น มักจะก่อให้เกิดเงาของความสงสัยในพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้าม จะเกิดอาการวิตกกังวลเกินเหตุ (paranoid) และพฤติกรรมต่างๆ ของฝ่ายตรงข้ามจะถูกมองด้วยความระแวงสงสัยและความเกลียดชังอย่างเต็มที่เนื่องจากคิดว่าอีกฝ่ายต้องการจะเอาเปรียบนั่นเอง⁸⁰ ดังนั้นหากไม่สามารถจัดการกับความไม่ไว้วางใจได้ ก็เป็นอุปสรรคประการหนึ่งของการใช้แนวทางสันติวิธี

การพิจารณาว่าเกิดความไม่ไว้วางใจขึ้นหรือไม่นั้นสามารถพิจารณาได้จากพฤติกรรมระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างใน 4 รูปแบบ คือ การมีพฤติกรรมที่ไม่สามารถเชื่อถือได้ การมีพฤติกรรมที่ไม่สามารถพึ่งพาได้ การแสดงข้อคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ที่หยาบคาบ และการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึงการเป็นปฏิปักษ์และรุนแรงก้าวร้าว⁸¹ จากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นใน 2 กลุ่ม คือ ระหว่างบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ กับฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ และระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

4.3.2.1 ความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ กับฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ

เนื่องจากบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ มีเป้าหมายหลักในการผลักดันให้โครงการฯ เกิดขึ้น ในขณะที่หมายหลักของฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ คือ การล้มเลิกโครงการฯ หรือการขอให้มีการทบทวนโครงการฯ เป้าหมายของทั้งสองฝ่ายจึงมีความแตกต่างกัน และต่างฝ่ายต่างจะพยายามใช้วิธีการหรือมาตรการต่างๆ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายที่ฝ่ายตนตั้งเอาไว้

⁷⁹ สัมภาษณ์ อำนวย ไลยไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย - มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548

⁸⁰ Roy J. Lewicki and Edward C. Tomlinson, 2003, "Distrust," [Online] in *Beyond Intractability*, Available from: <http://www.beyondintractability.org/essay/distrust/> [2005, March 9]

⁸¹ รายละเอียดในบทที่ 2

ในเบื้องต้น ความคาดหวังเชิงบวกของทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ในทางกลับกัน ความคาดหวังเชิงลบกลับเกิดขึ้นแทน ซึ่งตัวอย่างความคาดหวังเชิงลบที่เกิดขึ้น เช่น ความคาดหวังว่าอีกฝ่ายจะไม่รักษาสัญญาในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ซึ่งนำไปสู่การที่ฝ่ายสนับสนุนเชื่อในรายงานของ “สาย” ในขบวนฝ่ายคัดค้านว่า มีการเตรียมอาวุธเอาไว้จนเป็นสาเหตุหนึ่งของการใช้กำลังตำรวจในการเข้าสลายการชุมนุมในเวลาต่อมา หรือการคาดหวังว่าจะมีการก่อความวุ่นวายขึ้นจากฝ่ายตรงข้าม จึงทำให้ต้องมีการล้อมรั้วลานหอยเสียบและพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ และมีการขอกำลังตำรวจเพื่อทำหน้าที่เป็นชุดคุ้มครองโครงการฯ จากบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ นอกจากนี้ความคาดหวังเชิงลบว่าจะมีการก่อความวุ่นวายจากฝ่ายตรงข้าม ยังทำให้เมื่อนายกรัฐมนตรีเดินทางมาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ระหว่างวันที่ 4 – 5 มกราคม พ.ศ.2545 สถานที่ซึ่งรับฟังความคิดเห็นจึงได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ เช่น การตรวจสอบคนที่ จะเข้า – ออก บริเวณลานหอยเสียบอย่างเข้มงวดของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ หรือการใช้ค่ายทหารในการรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ เป็นต้น

ความคาดหวังเชิงลบดังกล่าวเกิดขึ้น เมื่อถูกตอกย้ำด้วยพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ จึงทำให้ความไม่ไว้วางใจระหว่างกันเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 ในการเดินทางไปดูงานด้วยตัวเองของกลุ่มผู้คัดค้านที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่นั่นพวกเขาได้ประสบกับประสบการณ์อันเลวร้ายของผู้คนที่ยังไม่ได้รับการจัดการแก้ปัญหาหลพิษอย่างเหมาะสม

“เราก็ไปศึกษาดูงานที่ระยอง ไปเห็นสภาพที่ระยอง ก็พื้นที่ เนื้อที่ บ้าน หรือว่าป่าอะไรอย่างนี้ มันเหมือนหมด ไม่เหลืออะไร จากการทำไปดูมา เลยก็กลับมารณรงค์พี่น้องในหมู่บ้าน บอกว่าโครงการที่เกิดไม่ได้ให้ผลดีกับพวกเรานะ ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายวิถีชีวิต ทำลายศาสนาและก็ทำลายทุกอย่าง ระบบนิเวศมันไม่เหลือ เพราะว่าเรา ท้องถิ่น เราทำสวนทำนา ทำไร่ เกษตร ประมง ถ้าโครงการนี้เกิด ทุกอย่าง วิถีชีวิตของเราไม่เหลืออะไร”⁸²

หลังจากนั้นฝ่ายคัดค้านก็ได้พยายามถามถึงแนวทางการแก้ปัญหาหลพิษจากนิคมดังกล่าวจากบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ซึ่งพวกเขาก็ได้รับคำตอบที่ไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ พยายามที่จะยืนยันว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันขึ้น แต่ไม่ได้ตอบว่าจะมีการจัดการกับปัญหาเดิมอย่างไร

“ปตท.ตอบว่า ที่มาบตาพุดก็ให้มันลึมนั่นไป แล้วมาเริ่มต้นกันใหม่ที่นี้ คนโหล้ง ปตท. ไปเลยวันนั้น วันนั้นมาหลอกกันอีกครั้งหนึ่ง เห็นได้ชัดเจนว่า ปตท.ไม่จริงใจ แสดงว่าเกิดผลกระทบจริง ปตท. บอกว่า ที่มาบตาพุดให้ลึมนั่นไป แล้วให้มาเริ่มต้นกันใหม่ที่นี้จะนะ”⁸³

⁸² สัมภาษณ์ สุไรดีะ โต๊ะหลี, 10 ธันวาคม 2548.

⁸³ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548

ในขณะที่ทางบริษัทเองก็คิดว่าได้พยายามชี้แจงอย่างดีที่สุดแล้ว⁸⁴ และยังพยายามสร้างความมั่นใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพาไปดูการจัดการนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ การรับรองว่าจะไม่เกิดนิคมอุตสาหกรรม การมีมาตรการในการจ่ายค่าชดเชยอย่างเต็มที่

ตัวอย่างที่ 2 การไม่ยอมเปิดเผยสัญญา 4 ฉบับ คือ สัญญาการซื้อขายก๊าซ สัญญาให้ยืมคืน สัญญาแม่บทการร่วมทุนระหว่าง ปตท. กับเปโตรนาส และสัญญาผู้ถือหุ้นระหว่าง ปตท. กับเปโตรนาส โดยมีข้ออ้างว่าสัญญาทั้ง 4 ฉบับเป็นสัญญาทางธุรกิจ ที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยสามารถดำเนินการได้ตามอำนาจหน้าที่ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตามพระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 ไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายฉบับใดให้มีการทำประชาพิจารณ์หรือให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ⁸⁵

ข้ออ้างดังกล่าวยิ่งทำให้เกิดความสงสัยและนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า โครงการฯ ได้มีการอนุมัติไว้เรียบร้อยแล้ว การทำประชาพิจารณ์เป็นเพียงแค่การให้ความชอบธรรมกับโครงการฯ เท่านั้น

เมื่อบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ยอมเปิดเผยสัญญาในปี พ.ศ.2546 แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือขึ้นในฝ่ายคัดค้านเพราะว่าสัญญาดังกล่าวมีการปกปิดข้อมูลจำนวนมาก โดยการใช้ปากกาทึบดำขีดทับข้อความต่างๆ โดยผู้เปิดเผยสัญญาให้เหตุผลว่า ข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถเปิดเผยได้เนื่องจากเป็นตัวเลขความลับทางธุรกิจและมีรายชื่อของผู้เกี่ยวข้องอยู่

ตัวอย่างที่ 3 พฤติกรรมที่บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนตั้งข้อสงสัยมาตลอด คือ บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่⁸⁶ โดยมีข้อสงสัยว่าองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง การเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นไปเพื่อขอเงินทุนจากต่างประเทศเท่านั้น แม้ว่าเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนคนหนึ่งจะมีเปิดเผยองค์กรต่างประเทศที่สนับสนุนทางการเงินให้กับหนังสือพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ข้อสงสัยดังกล่าวคลายลงได้

นอกจากนั้น ยังมีข้อกังขาจากฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ บางคนว่า ทำไมองค์กรพัฒนาเอกชนจึงไม่เข้ามาเคลื่อนไหวจัดการกับปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น ปัญหาน้ำเสียจากโรงงาน⁸⁷ ทำไมจึงต้องเข้ามาพยายามมีบทบาทในโครงการก่อสร้างก๊าซนี้เท่านั้น

⁸⁴ สัมภาษณ์ อำนาจ ลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทราเน็ส ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548

⁸⁵ บริษัท ทราเน็ส ไทย – มาเลเซีย ประเทศไทย จำกัด, ไม้ระบู่ที่พิมพ์, เอกสารเผยแพร่โครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย – มาเลเซีย, ส่วนที่ 6 หน้า 4.

⁸⁶ สัมภาษณ์ สมหมาย คงแข็ง, วันที่ 30 สิงหาคม 2548

⁸⁷ สัมภาษณ์ สมหมาย คงแข็ง, วันที่ 30 สิงหาคม 2548

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการระบุจากกรรมการประชาพิจารณ์คนหนึ่ง⁸⁸ ว่า เขาโดนหลอกให้ ออกไปนอกห้องประชุม หลังจากนั้นก็มีคนประกาศว่าเขาได้ลาออกจากการเป็นกรรมการชุด ดังกล่าวแล้วซึ่งไม่เป็นความจริง ทำให้เขารู้สึกเสียความเชื่อถือในคำพูดของฝ่ายคัดค้าน⁸⁹

ตัวอย่างที่ 4 พฤติกรรมของฝ่ายคัดค้าน บางประการ เช่น การใช้ความรุนแรงใน กรณีการทำประชาพิจารณ์ทั้งสองครั้ง การกล่าวปราศรัยในเวทีต่างๆ ด้วยถ้อยคำที่รุนแรงและ ปลุกเร้า การเขียนป้ายในเชิงข่มขู่ เช่น “มึงสร้าง กูเผา” การจัดตั้ง “ลานหอยเสียบ” การระดม พันธมิตรและการเปลี่ยนจากการใช้สัญลักษณ์สีเขียวมาเป็นสีแดง

ในขณะที่พฤติกรรมของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุน ในประเด็น บางอย่าง เช่น การหาทางเจรจาส่วนตัวกับแกนนำฝ่ายคัดค้านในการเสนอผลประโยชน์เพื่อแลก กับการหยุดคัดค้านโครงการฯ การส่งคนเข้าไปหาข้อมูลในฝ่ายคัดค้าน การใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ช่วยในการประชาสัมพันธ์และผลักดันโครงการฯ (เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและทหาร) การใช้ อิทธิพลของผู้นำชุมชนในการผลักดันโครงการฯ การส่งรายชื่อแกนนำที่คัดค้านโครงการฯ ถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจ และการใช้กลไกของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการคุ้มกันโครงการฯ

พฤติกรรมของทั้งสองฝ่ายในประเด็นข้างต้นนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความ หวาดระแวงระหว่างกันที่เพิ่มสูงขึ้นจากการพยายามใช้วิธีการหรือมาตรการในการเอาชนะกัน ดังเช่น เมื่อฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ชัดขวางไม่ให้บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ สามารถเข้ามา ชี้แจงในพื้นที่โครงการฯ ได้ เพราะพวกเขาตรวจสอบได้ว่าการโกหกเกิดขึ้น บริษัทจึงได้หันไป ขอความร่วมมือจากทหารในการประชาสัมพันธ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสิทธิภาพของการ ประชาสัมพันธ์เป็นหลัก แต่สำหรับฝ่ายคัดค้านแล้วการให้ทหารลงมาในพื้นที่ถือเป็นการข่มขู่ คุกคามแบบหนึ่ง จึงได้มีการออกมาประณามการกระทำดังกล่าว และยังเป็นการเพิ่มความตึง เครียดให้กับการจัดทำประชาพิจารณ์อีกด้วย และเมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้นในการจัดทำประชา พิจารณ์ ความไม่ไว้วางใจของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนก็เพิ่มสูงขึ้น จน นำไปสู่การเพิ่มการใช้มาตรการหรือวิธีการในการเจรจาต่อรองเป็นการส่วนตัวกับแกนนำของ ฝ่ายคัดค้าน การกระทำดังกล่าวก็ยิ่งสร้างความเคลือบแคลงใจในฝ่ายคัดค้านว่า “ปดท.เล่นไม่ ชื่อ”⁹⁰ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการส่งรายชื่อแกนนำของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ไปให้กับเจ้าหน้าที่ ตำรวจซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการแสดงถึงความไม่ไว้วางใจในฝ่ายคัดค้านที่เพิ่มสูงขึ้น ฯลฯ

⁸⁸ กรรมการคนดังกล่าว ในการศึกษานี้ก็ถือว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายสนับสนุนเพราะเขาได้แสดงบทบาทในการเป็น ตัวแทนยื่นหนังสือเพื่อสนับสนุนโครงการฯ ในวันที่ 6 กรกฎาคม . 2546 แม้ว่าเขาจะพยายามปฏิเสธว่าตนเองไม่ได้อยู่ฝ่ายใด เลยก็ตาม (ดูรายละเอียดใน มติชนรายวัน (7 กรกฎาคม . 2546): 12.

⁸⁹ สัมภาษณ์ อัมพร ดั่งปาน, อดีตกำนันตำบลคลองเปรี๊ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 2 กันยายน .2548

⁹⁰ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ประสาธ มีแต่้ม, 1 กันยายน .2548

นอกจากนั้นยังมีพฤติกรรมเชิงข่มขู่ คุกคาม และความรู้สึกไม่ปลอดภัย⁹¹ เกิดขึ้นในโครงการฯ อีกมากมายที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการกระทำของใคร เป็นเพียงแต่การคาดเดาว่าเป็นฝีมือของฝ่ายตรงข้าม เช่น การขู่ฆ่า⁹² การยิงปืนขู่ เช่น เหตุการณ์การยิงโดนรถของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ หลังเหตุการณ์การจัดประชาพิจารณ์ครั้งที่ 2⁹³ การข่มขู่คุกคาม⁹⁴ เช่น การวางหรือตีไว้หน้าบ้านนายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ

ตัวอย่างทั้ง 4 ข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจระหว่างกันของทั้งสองฝ่าย ที่ไม่ได้รับการจัดการที่ดี เพราะมีการใช้วิธีการหรือมาตรการโต้ตอบระหว่างกันที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างพะวงอยู่กับความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายที่ฝ่ายตนตั้งเอาไว้ จนนำไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้งซึ่งสามารถพิจารณาได้จากประเด็นข้อเรียกร้องของฝ่ายคัดค้านที่ในช่วงแรกจะเป็นประเด็นเชิงรูปธรรม เช่น การขอให้เปิดเผยสัญญา หรือการขอให้มีการทบทวนโครงการฯ ไปสู่ประเด็นเชิงนามธรรมในการเรียกร้องความเป็นธรรม

4.3.2.2 ความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

ความไม่ไว้วางใจที่สำคัญอีกประการที่เกิดขึ้นในโครงการฯ ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของความขัดแย้ง และเป็นอุปสรรคของการใช้แนวทางสันติวิธี คือ ความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นความไม่ไว้วางใจของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความไม่ไว้วางใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

ความไม่ไว้วางใจของฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น เกิดขึ้นมาจากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มักจะแสดงบทบาทในการสนับสนุนโครงการฯ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวทำให้เกิดความผิดหวังในกลไกของรัฐในฐานะที่พึงของประชาชนในการรักษาและให้ความยุติธรรม ความผิดหวังดังกล่าวได้ทำให้ความสัมพันธ์ด้านความไม่ไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น

พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ ได้แก่

- (1) การมีพฤติกรรมข่มขู่คุกคาม เช่น ในแถลงการณ์เรื่อง “หยุดรัฐบาลเผด็จการ สมคบทหาร ทำร้ายชาวบ้านเพื่อผลประโยชน์ของนายทุนและบริษัทต่างชาติ” ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2545 ซึ่งมีใจความสำคัญว่า มีทหารเข้ามาในพื้นที่ “แล้วมาถ่ายรูปรูปแกนนำ ถ่ายรูปบ้านเรือน ติดตามการทำกิจกรรมของชาวบ้าน ก่อให้เกิดความหวาดระแวงในหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังใช้กลไกของรัฐในการสนับสนุนโครงการ...” ในแถลงการณ์ยังระบุอีกว่ามี

⁹¹ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านเขื่อน, 2 กันยายน 2548

⁹² สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ประสาธน์ มีแต้ม, 1 กันยายน 2548

⁹³ สัมภาษณ์ วัชร, 25 ธันวาคม 2548

⁹⁴ สัมภาษณ์สุไลมาน หมัดยูล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548

ตำรวจสันติบาลที่เข้าไปหาข่าว ได้บอกกับชาวบ้านว่า “กรณีปัญหาท่อก๊าซ ทหารจะลงมาจัดการ”

- (2) การละเลยการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะการไม่ยอมจับกุมผู้ที่กระทำความผิด เช่น “...วันกลับมาจากประชาพิจารณ์นี้ ฝ่าย...ยิงรถเรา หลังจากนั้นก็ให้ตำรวจจับ ตำรวจก็ไม่จับกลุ่มเหล่านี้ จนพวกเรามาล้อมโรงพัก ถึงจะจับ ทั้ง ๆ ที่คนยังอยู่ตรงนั้น ใกล้ตรงนั้นเห็นชัดเจน”⁹⁵ หรือ การจับกุมฝ่ายคัดค้านโครงการฯ โดยไม่ยอมให้มีการแจ้งญาติว่าถูกนำตัวไปไว้ที่ใด
- (3) การมีบทบาทในการสนับสนุนโครงการฯ เช่น การกำหนดแผนการอำนวยการและประสานงานในโครงการฯ ลงวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2545 ของคณะกรรมการติดตามและประสานงานตามคำสั่งการของนายกรัฐมนตรี บ้านพิษณุโลก หรือ ทีม 53 นายพล ซึ่งในแผนงานดังกล่าวได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานราชการโดยละเอียด
- (4) การใช้กำลังเข้าปราบปรามและข่มขู่ เช่น การเข้าสลายการชุมนุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 หรือการที่มีการสั่งการให้จัดตั้งกองกำลังตำรวจและ ดชด. เพื่อคุ้มกันโครงการฯ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2546 และกองกำลังตำรวจดังกล่าวจะมีการลาดตระเวนในบริเวณพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ อยู่ตลอดเวลาซึ่งก็จะต้องผ่านบริเวณลานหอยเสียบทั้ง 2 แห่งที่ฝ่ายคัดค้านใช้ในการชุมนุม

สำหรับความไม่ไว้วางใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อฝ่ายคัดค้านโครงการฯ นั้น มีใน 2 ประเด็น คือ ความสงสัยในบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนและพฤติกรรมที่ฝ่ายคัดค้านเคยใช้ความรุนแรง

สำหรับในประเด็นแรกนั้น จากการศึกษา พบข้อสังเกตว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ⁹⁶ และฝ่ายสนับสนุนมีความเคลือบแคลงต่อบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อสงสัยในเรื่องผลประโยชน์ต่างๆ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนอาจจะได้รับจากการเคลื่อนไหว

“เราต้องมีทีมงาน มีเครือข่าย...บางที่เขาสามารถช่วยชาวบ้านได้ คุณถามมือกับผม คุณได้ตั้งค้แน่ ถ้าคุณชนะ คุณได้ตั้งค้แน่ เขาทำตรงนี้ ชาวบ้านเชื่อว่ามันได้ตั้งค้แน่ เพราะว่า คุณได้ตั้งค้มา สมมติคุณได้ตั้งค้มา ได้หลายตั้งค้ คุณก็เดินแจกชาวบ้านไม่ได้...ให้หัวหน้าทีมคนเดียวพอ...เขาพร้อมด้วยเครื่องมือ พวกไมโครโฟน เครื่องแบบความเป็นหนึ่งเดียว ต้องพร้อม ...เพราะ มือบไม่ก้อ ไม่มีพลัง (ถ้า)ไม่มีเครื่องแบบ ไม่มีพลัง...ก้อมือบต้องมีสัญลักษณ์

⁹⁵ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยู่ใส๊ะ, 25 ธันวาคม 2548

⁹⁶ สัมภาษณ์ นายอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 27 ตุลาคม 2548. และสัมภาษณ์ อดีตตำรวจที่เคยรับผิดชอบในกรคุ้มครองโครงการฯ, 29 พฤศจิกายน 2548.

และความพร้อม โทรศัพท์ รถยนต์ อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ต้องพร้อม และก็จะต้องมีคนสนับสนุน”⁹⁷

ในประเด็นที่ 2 นั้นสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนจากวิธีการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้เพื่อควบคุมฝ่ายคัดค้านในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 ซึ่งมีการสั่งการให้มีการเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการคุ้มครองความปลอดภัยให้กับการประชุมสัญจรที่จะมีขึ้น เพราะจากการจัดทำประชาพิจารณ์ในอดีตที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ สามารถมีชัยชนะในการล้มประชาพิจารณ์ดังกล่าวได้ การวางแผนในครั้งนี้จึงได้มีการสั่งเพิ่มกำลังตำรวจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อไม่ให้ฝ่ายคัดค้านเกิดความ “ฮึกเหิม” มากนัก⁹⁸

4.3.3 สรุปการศึกษาเรื่องความไว้วางใจและความไม่ไว้วางใจ

จากการศึกษาพบว่า มีการสร้างความไว้วางใจขึ้นในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้ง ซึ่งการสร้างความไว้วางใจนั้นสามารถแยกออกมาได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่โครงการฯ กับบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ กับกลุ่มต่างๆ ในฝ่ายคัดค้านโครงการฯ

สำหรับฝ่ายแรกนั้น ความคาดหวังเชิงบวกของประชาชนในพื้นที่ได้รับการตอบสนองด้วยการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องของบริษัท การแสดงให้เห็นถึงความสามารถในงานที่ตนเองรับผิดชอบ และมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทำให้ความไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องและแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ส่วนฝ่ายที่สองนั้น ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นภายในฝ่ายคัดค้านนั้นมีลักษณะของความไว้วางใจเชิงอ้างอิงกลุ่มค่อนข้างสูงเพราะองค์กรส่วนหนึ่งได้ทำงานเคลื่อนไหวดังกล่าว อยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี⁹⁹ ทำให้มีการสร้างความรู้สึกร่วมกันได้มากกว่าบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ชาวบ้านทุกคนที่เคยเคลื่อนไหวกับองค์กรเหล่านี้จะร่วมเคลื่อนไหวกัดค้านโครงการฯ ด้วย ยิ่งไปกว่านั้น บางส่วนยังได้กลายเป็นแกนนำสำคัญในการสนับสนุนโครงการฯ¹⁰⁰ ซึ่งการศึกษานี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นเพราะความคาดหวังในผลประโยชน์ที่แตกต่างกันเป็นชนวนสำคัญให้เกิดความแตกแยกดังกล่าว

นอกจากนั้น การศึกษายังพบว่า มีความไม่ไว้วางใจเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ 2 ส่วนคือ ความไม่ไว้วางใจระหว่างบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายที่สนับสนุนโครงการฯ กับฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ และความไม่ไว้วางใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและฝ่ายคัดค้านโครงการฯ โดยความไม่ไว้วางใจดังกล่าวเกิดจากพฤติกรรมสร้างความไม่ไว้วางใจ 4 รูปแบบ คือ การมี

⁹⁷ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง, 27 ตุลาคม 2548.

⁹⁸ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูง, 11 เมษายน 2549.

⁹⁹ สัมภาษณ์ บรรจง นะแส, 27 ตุลาคม 2548.

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ เขียน, ผู้ใหญ่บ้าน, 2 กันยายน 2548.

พฤติกรรมที่ไม่สามารถเชื่อถือได้ การมีพฤติกรรมที่ไม่สามารถพึ่งพาได้ การแสดงข้อคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ที่หยาบคาบ และการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึงการเป็นปฏิบัติและรุนแรงก้าวร้าว จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่สร้างความไม่ไว้วางใจเหล่านี้สามารถพบได้ในความสัมพันธ์ระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ ข้างต้น

การศึกษาในส่วนนี้จึงสรุปได้ว่า มีการสร้างความไว้วางใจเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มคือ ระหว่างบริษัทกับประชาชนในพื้นที่บางส่วน และ ระหว่างกลุ่มที่คัดค้านกับประชาชนในพื้นที่บางส่วน ยิ่งไปกว่าการศึกษาพบว่า ไม่มีการจัดการกับความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้น ซึ่งการที่ความไม่ไว้วางใจที่ไม่ได้รับการจัดการ ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญของการใช้แนวทางสันติวิธีเพราะความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดอคติระหว่างกัน การกระทำต่างๆ จึงมักจะถูกตั้งแง่จากอีกฝ่ายเสมอ การกระทำที่ไม่น่าจะถูกเข้าใจว่าเป็นความรุนแรงก็กลับกลายเป็นความรุนแรง เช่น การเดินทางไปยื่นหนังสือในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 ซึ่งเป็นการยื่นหนังสือเพื่อคัดค้านโครงการฯ อันเป็นวิธีการที่ฝ่ายคัดค้านทำเป็นปกติ แต่ในครั้งนั้นก็กลับถูกตอบโต้ด้วยวิธีการอันไม่ปกติคือการสลายการชุมนุม เป็นต้น

4.4 ช่องทางการสื่อสาร

การศึกษานี้ตั้งข้อสมมติฐานหนึ่งว่า การใช้แนวทางสันติวิธีขาดการสร้างช่องทางการสื่อสาร ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีช่องทางการสื่อสารเกิดขึ้นในกรณีโครงการท่อส่งก๊าซฯ นี้ แต่ว่าช่องทางดังกล่าวมีปัญหาบางประการที่ทำให้ไม่อาจที่จะหยุดยั้งความรุนแรงได้

ดังนั้น การนำเสนอประเด็นช่องทางการสื่อสารนี้จึงจะพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ ช่องทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นในโครงการฯ และปัญหาของช่องทางนั้น

4.4.1 ช่องทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นในโครงการฯ

การศึกษานี้ให้นิยามช่องทางการสื่อสาร ว่าหมายถึง วิธีการที่สารถูกนำข้อมูลไปสู่ผู้รับ ซึ่งในการสื่อสารเชิงสันติวิธีนั้นช่องทางการสื่อสารต้องเปิดให้กับฝ่ายต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการที่สามารถทำการสื่อสารกันได้อย่างเปิดเผยและจะมีผลต่อการทำความเข้าใจสารระหว่างกัน ซึ่งช่องทางการสื่อสารนั้นจะรวมถึงการสื่อสารผ่านบุคคลที่สามด้วย

จากนิยามข้างต้น จึงได้นำไปสู่การกำหนดเงื่อนไขที่จะพิจารณาว่าช่องทางการสื่อสารนั้นเป็นช่องทางการสื่อสารแบบสันติวิธีหรือไม่ ซึ่งปัจจัยสำคัญคือ ช่องทางดังกล่าวต้องเปิดกว้างให้กับทุกฝ่ายสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ดังนั้น วิธีการที่ถูกใช้ในโครงการฯ บางวิธีจึงไม่ใช่ช่องทางการสื่อสารตามหลักการของการสื่อสารแบบสันติวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพูดคุยเป็นการส่วนตัวซึ่งการพูดคุยดังกล่าวปราศจากการรับรู้ของบุคคลอื่นและจะนำไปสู่ความสงสัยในเนื้อหาของสารที่มีการตกลงพูดคุยกันได้ เมื่อพิจารณาประเด็นช่องทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นในโครงการฯ พบว่า ในระยะเริ่มแรกในช่วงการก่อตัวของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ นั้น ได้ปรากฏช่องทางการสื่อสารโดยตรงระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ คือ การจัดเวทีโดยชาวบ้านร่วมกับ

องค์การบริการส่วนตำบลสะกอม โดยได้เชิญตัวแทนจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย สภา ทนายความ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ตัวแทนจากผู้ได้รับผลกระทบจาก โครงการท่อส่งก๊าซฯ ไทย - พม่า มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร และนักวิชาการที่คัดค้านโครงการฯ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2541

หลังจากการจัดเวทีในครั้งนั้นก็ไม่มีปรากฏว่ามีช่องทางการสื่อสารโดยตรงตามหลักการ การสื่อสารแบบสันติวิธีขึ้น เนื่องจากหลังจากการจัดเวทีในครั้งนั้นแล้ว ทางบริษัทผู้รับผิดชอบ โครงการฯ ก็ได้ดำเนินวิธีการต่างๆ เพื่อผลักดันให้โครงการฯ เกิดขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน ส่วนต้นของบทนี้ ในขณะที่ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ ก็เริ่มมีการก่อตัวอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การเกิดขึ้นของ “กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สงขลา” ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2541 และเริ่มใช้วิธีการต่างๆ ในการคัดค้านโครงการฯ การแบ่งแยกออกเป็นข้ออย่างชัดเจน ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ช่องทางการสื่อสารโดยตรงถูกปิดลง เพราะต่างฝ่ายต่างจะไม่ฟังใน เรื่องที่อีกฝ่ายต้องการอธิบาย เพราะเกิดอคติขึ้นแล้วว่าสิ่งที่อีกฝ่ายชี้แจงนั้นเป็นเรื่องเท็จ

เมื่อช่องทางโดยตรงถูกปิด จึงมีความพยายามจากภายนอกในการเป็นสื่อกลางซึ่ง การศึกษานี้สามารถจำแนกประเภทของสื่อกลางออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อกลางในการ นำเสนอข้อเท็จจริงและสื่อกลางในฐานะช่องทางการสื่อสารระหว่างกันของแต่ละฝ่ายที่มีบทบาท ในความขัดแย้งหรือสื่อกลางการสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้ง

สื่อกลางในการนำเสนอข้อเท็จจริงนั้นเป็นสื่อกลางที่มีจุดมุ่งหมายหลักประการสำคัญ คือ การสื่อสารกับสาธารณะ ซึ่งหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนด้านต่างๆ มีบทบาทในฐานะสื่อกลาง ประเภทนี้อย่างมาก เช่น การนำเสนอข่าวเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหว ความคิดเห็นของฝ่าย ต่างๆ

ส่วนสื่อกลางการสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้งนั้น เป็นสื่อการที่มุ่งเน้นให้เกิดช่องทางการ สื่อสารระหว่างกันของฝ่ายต่างๆในความขัดแย้ง ซึ่งการพิจารณา เรื่องสื่อกลางในฐานะช่องทาง การสื่อสารนั้นก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า สื่อกลางดังกล่าวต้องสอดคล้องกับหลักการของการ สื่อสารแบบสันติวิธีที่เน้นความเปิดกว้างของช่องทางดังกล่าว จากการศึกษาพบว่า สื่อกลางใน ในฐานะช่องทางการสื่อสารในกรณีนี้ มี 2 ประเภท คือ สื่อกลางในการระบายความทุกข์ และ สื่อกลางในการหาทางออกจากปัญหา

สื่อกลางในการระบายความทุกข์นั้นเป็นช่องทางที่ฝ่ายต่างๆ ที่มีความทุกข์สามารถสื่อ ไปถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ อันได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการของ วุฒิสภา 2 ชุด คือ คณะกรรมการสิทธิสิ่งแวดล้อม (2544) และคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของ ประชาชน (2545 - 2546) คณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี สภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นต้น สื่อกลางเหล่านี้จะมีบทบาทโดยตรงในการให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แก่รัฐบาล เช่น การจัดทำ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งการบอกเล่าความทุกข์ของตนเอง

ให้กับสื่อกลางเหล่านี้ก็จะเป็นทางหนึ่งในการช่วยระบายความทุกข์ ความอัดอั้น ความคับข้องใจต่างๆ และยังเป็นการบอกเล่าความจริงในแง่มุมต่างๆ ซึ่งสื่อกลางเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่ในการประกอบความจริงทั้งหมดขึ้นมาบอกเล่าให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและสาธารณะต่อไป ซึ่งสื่อกลางเหล่านี้ก็จะทำการประมวลจากนั้นก็จะเป็นข้อเสนอทั้งข้อเท็จจริง ข้อคิดต่างๆที่ได้ และข้อเสนอแนะของหน่วยงานตนต่อรัฐบาลต่อไป

สำหรับสื่อกลางในประเภทที่ 2 หรือ สื่อกลางในการหาทางออกจากปัญหา เป็นสื่อกลางที่มุ่งเน้นการแสวงหาความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาซึ่งอาจจะเป็นปัญหาของโครงการฯ ทั้งหมดหรือปัญหาเฉพาะหน้าก็ได้ สื่อกลางประเภทนี้ที่การศึกษาในครั้งนี้พบ คือ บทบาทของ นายวัชรพันธุ์ จันทรขจร¹⁰¹ ในกรณีความพยายามในการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 และบทบาทของคณะประสานงานที่ประกอบไปด้วย นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อารียา ที่ได้รับการขอร้องจากนายกรัฐมนตรี (พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ) ให้มาเป็นสื่อกลางในการหาทางออกจากปัญหาของโครงการฯ ในปี พ.ศ. 2546

4.4.2 ปัญหาของช่องทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นในโครงการฯ

จากข้อมูลข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ ที่มีอยู่ในโครงการฯ นั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสื่อกลาง ซึ่งในการศึกษานี้สามารถประมวลสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างกันโดยตรงได้ ดังนี้

- (1) มีความพยายามในการตรวจสอบความเข้าใจในสารที่ผลิตออกมาโดยแต่ละฝ่ายน้อยมาก เช่น การพยายามเข้าใจว่า "สีแดง" ที่อีกฝ่ายคัดค้านผลิตออกมาหมายความว่าอะไร หรือ การพยายามทำความเข้าใจและตรวจสอบความเข้าใจว่า "สัญญาประชาคม" ที่ บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย จำกัดต้องรับรองนั้นคืออะไร ทำไมต้องให้การรับรอง เช่น การมีท่าทีไม่ใส่ใจของบริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ ในการเข้าใจความหมายที่แท้จริงของการเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีแดงของฝ่ายที่คัดค้านโครงการฯ สื่อออก¹⁰² และไม่ได้มีการสื่อสารตามความหมายโดยตรงจากฝ่ายคัดค้านแต่ "ฟัง" ชาวที่ "คนของฝ่ายสนับสนุน" รายงานออกมาจากพื้นที่ แม้กระนั้น หากพิจารณาจากปฏิกิริยาของฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ จะพบว่ามี การตีความว่ากลุ่มผู้คัดค้านโครงการฯ พร้อมทั้งจะใช้เวลารุนแรงเพื่อที่จะยุติโครงการฯ¹⁰³ อย่างไรก็ตาม เมื่อสัมภาษณ์ถึงความหมายที่แท้จริงของการ

¹⁰¹ อดีตผู้ช่วยเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เป็นผู้มีบทบาทในการเดินทางมายังพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นของนายกรัฐมนตรีในวันที่ 4-5 มกราคม 2545 และมีบทบาทในการประสานงานระหว่างผู้ชุมนุมกับหน่วยงานของรัฐในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม 2545 ดูรายละเอียดในบทที่ 3

¹⁰² สัมภาษณ์ อำนวย ลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548

¹⁰³ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองตรีการบริหารส่วนตำบลสิงชั้น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

เปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีแดงจากฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ พวกเขาระบุว่า สีแดงไม่ใช่สัญลักษณ์ของการที่จะใช้ความรุนแรง แต่ “สีเขียวนี้เราอนุรักษ์ใช้ใหม่ สีแดงมันน่าจะหยุดโครงการ...สัญลักษณ์ก็คือว่าต้องหยุด เหมือนกับรถ เรานึกแบบนั้น...”¹⁰⁴

- (2) มีการใช้ข้อมูลในลักษณะของการ “จับผิด” นั่นคือ ทั้งสองฝ่ายจะเอาข้อมูลที่ได้รับจากอีกฝ่ายมาตรวจสอบในลักษณะจับผิดและตอบโต้กันไปมา เช่น เมื่อทางฝ่ายบริษัทชี้แจงไม่เหมือนกันในแต่ละครั้งก็จะมี การทักท้วงและตั้งข้อสังเกตจากกลุ่มผู้คัดค้านในทำนองว่าทางบริษัทกำลังโกหกอยู่¹⁰⁵ “เพราะว่าเราเอามาเปรียบเทียบ เช่นว่า เรื่องวางท่อก๊าซ เรื่อง EIA เรื่อง JDA นี้เราเปรียบเทียบกับของอาจารย์ประสาท อันนี้เป็นข้อมูลที่โกหกชัดเจนเราจับผิดได้ ใช้ใหม่ เช่นเป็นการวางท่อก๊าซนี้ คุณบอกว่าถ้าท่อก๊าซรั่วจะใช้ดาวเทียมจับตรงนั้นมันโกหกชัดเจน เอามาใช้เป็นข้อมูล เอามาเปรียบเทียบ ผมพยายามเอาข้อมูลทั้ง 2 ด้านมาศึกษาก่อน ๆ ที่เราจะลงมือจะไม่เห็นด้วยกับโครงการ”¹⁰⁶
- (3) มีการกล่าวหาซึ่งกันและกันว่าต่างฝ่ายต่างบิดเบือนข้อมูลเพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายตนและมีการให้ข้อมูลเท็จ โดยที่การให้ข้อมูลต่างๆ ของทั้งสองฝ่าย มักจะเป็นคนละด้านของข้อมูล และต่างก็จะกล่าวหากันว่าอีกฝ่ายโกหก ให้ข้อมูลเท็จ เช่น การตรวจสอบของอาจารย์คนหนึ่งที่มีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่มักจะสามารถหาข้อมูลที่นำเชื่อถือมายืนยันได้ว่าไม่มีความจำเป็นใดๆที่ต้องมีโครงการฯ นี้เกิดขึ้น¹⁰⁷ อาจารย์ยังเชื่อว่าบริษัทโกหกเรื่องข้อมูล¹⁰⁸ ทางบริษัทที่รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนเองก็มีการกล่าวหาฝ่ายผู้คัดค้านว่ามีการให้ข้อมูลเกินจริง¹⁰⁹ เช่น การฉายภาพโรงงานแยกก๊าซของต่างประเทศระเบิดที่ร้านน้ำชาของหมู่บ้าน ซึ่งฝ่ายสนับสนุนคิดว่าผู้ฉายมีความตั้งใจที่จะผูกโยงข้อมูลเพื่อชักจูงให้ชาวบ้านเห็นแต่ภาพที่เลวร้ายของโครงการฯ เพื่อจะทำให้ชาวบ้านเข้าข้างฝ่ายผู้คัดค้าน¹¹⁰
- (4) มีการใช้ภาษาและอารมณ์รุนแรงในการพูด เช่น ในการจัดเวทีที่มีทั้งสองฝ่ายขึ้นเวทีเดียวกันจะต้องเกิดการโต้เถียงอย่างรุนแรงเกือบทุกครั้ง จนเกือบจะควบคุมสถานการณ์ไม่ได้¹¹¹

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ กิตติภพ สุทธิสว่าง, 29 พฤศจิกายน 2548.

¹⁰⁶ สัมภาษณ์ สุไลมาน หมัดยูล๊ะ, 25 ธันวาคม 2548.

¹⁰⁷ สามารถดูรายละเอียดได้จากหนังสือและบทความที่อาจารย์ประสาท มีแต้ม ได้เขียนขึ้น เช่น ประสาท มีแต้ม,

ภาวะที่ไม่จำเป็นด้านพลังงาน : วิเคราะห์ปัญหาโรงไฟฟ้าและท่อก๊าซไทย-พม่า-มาเลเซีย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เข็มขาว, 2546)

¹⁰⁸ สัมภาษณ์ อาจารย์ประสาท มีแต้ม, 1 กันยายน 2548

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ อำนวย ฉายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 25 กุมภาพันธ์ 2548

¹¹⁰ สัมภาษณ์ เจ๊ะโสะ หัดเหาะ, อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสิงชั้น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 1 กันยายน 2548.

¹¹¹ ดังเช่นในบทสัมภาษณ์ของเจ๊ะโสะ หัดเหาะที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

(5) มีการระดมคนของฝ่ายตนมาเพื่อที่จะเอาชนะกันมากกว่ามุ่งที่จะสื่อสารกัน ประเด็นนี้เป็น การตั้งข้อสังเกตของโคทม อารียา ในกรณีการประชาพิจารณ์ทั้งสองครั้งว่า มีการใช้กลไก ประชาพิจารณ์ที่ตามหลักการแล้วควรจะเป็นการรับฟังความคิดเห็น ไปเป็นการใช้กลไก ประชาพิจารณ์เพื่อ “บอกว่าเราถูกต้องเพราะเราชนคนมาได้เยอะกว่า”¹¹²

กระนั้น แม้จะมีช่องทางการสื่อสารเกิดขึ้นจากสื่อกลางแต่การสื่อสารด้วยช่องทางดังกล่าว กลับไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น และบ่อยครั้งที่สื่อกลางเองนำไปสู่การ ขยายตัวของความขัดแย้ง เช่น บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 ที่นำไปสู่ข้อถกเถียงระหว่างเจ้าหน้าที่ ดำรวจกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเรื่องขอบเขตของอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการชุดว่า สามารถสอบสวนเหตุการณ์นี้ได้หรือไม่ ในขณะที่คดียังอยู่ในชั้นศาล เป็นต้น

การศึกษานี้สามารถประมวลข้อวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของสื่อกลางต่างๆ จากฝ่ายต่างๆ ในความขัดแย้งกรณีโครงการท่อส่งก๊าซฯ โดยเฉพาะบทบาทในการแก้ปัญหาได้ 3 ประการ คือ ความน่าเชื่อถือของสื่อกลาง ฐานะของสื่อกลาง และข้อสงสัยในความเป็นกลางของสื่อกลาง

ข้อวิพากษ์วิจารณ์ประการแรก คือ ความน่าเชื่อถือของสื่อกลาง โดยเฉพาะบทบาทของ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 ที่ในมุมมองของของ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงแล้ว คณะกรรมการชุดดังกล่าวลำเอียงในการเข้ามาตรวจสอบ ข้อเท็จจริงต่างๆ โดยเฉพาะการให้สัมภาษณ์รายวันว่าตำรวจเป็นผู้กระทำผิด นอกจากนั้นใน ทิศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงแล้วคณะกรรมการดังกล่าวไม่มีสิทธิ์ในการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงเพราะคดีได้อยู่ในชั้นศาลแล้ว¹¹³ นอกจากนั้น บทบาทของนายวัชรพันธุ์ จันทรวงร ในเหตุการณ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2545 ก็ได้รับการปฏิเสธบทบาทในฐานะผู้ติดต่อ ประสานงานจากผู้มีอำนาจระดับสูงในการตัดสินใจ ด้วยเหตุผลว่าไม่มีการแต่งตั้ง นายวัชรพันธุ์ จันทรวงร อย่างเป็นทางการจากนายกรัฐมนตรีนี่ให้เป็นผู้ประสานงาน¹¹⁴ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น บทบาทของคณะประสานงานฯ ที่ไม่ได้มีการนำเสนอข้อเท็จจริงสู่ สาธารณะ ทำให้ฝ่ายคัดค้านมองว่า การเข้ามาของคณะดังกล่าวเป็นแค่การแสดงให้สาธารณะ เห็นว่ามีความพยายามในการแก้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วแต่ฝ่ายคัดค้านเองต่างหากที่ไม่ยอมรับ

“ชาวบ้านมองว่าคนที่พยายามเข้ามาเป็นตัวกลางนี้ก็เหมือนกับพยายามที่จะทำให้ โครงการดำเนินต่อไป เพราะเขารู้สึกว่าทุกครั้งที่โดนตีคนกลุ่มนี้จะเข้ามาทุกครั้งแต่ก็ไม่เคยนำ เรื่องราวของข้อเท็จจริงไปนำเสนอ เพราะเราเชื่อว่าการนำเสนอจากหลายๆฝ่ายเพื่อให้เห็น

¹¹² สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อารียา, ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 11 เมษายน . 2549

¹¹³ ดูรายละเอียดได้ในบทที่ 3

¹¹⁴ ดูรายละเอียดในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน: กรณี ความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย

ข้อเท็จจริงนั้นสำคัญเพราะมันจะช่วยลดความรุนแรงได้มากกว่าที่พยายามบอกให้คนที่ทะเลาะกันอยู่ มาว่ากันใหม่ ทั้งๆที่ฝ่ายหนึ่งผิดมาก ๆ ด้วย บทบาทเขาน่าจะเอาข้อเท็จจริงไปสื่อต่อ ไม่ใช่บอกว่าหยุดก่อนๆ อย่าตีกัน...ชาวบ้านบอกว่าไม่ต้องลงมาถ้าลงมาแค่นี้ไม่ต้องลงมา เรามองว่ามันจะทำให้ขบวนการของประชาชนมีปัญหาด้วยเพราะว่าพอเราชี้แจงอะไรไปทางสาธารณะ พอชุดนี้ออกมาเปรี้ยวว่าต้องใช้สันติวิธี ปัญหาของชาวบ้านก็ไม่ได้รับการแก้ไข มันเหมือนกับว่าเรื่องที่เกิดขึ้นมันคลุมเครือ ความจริงถ้าใครรุนแรงชุดนี้ก็ควรจะบอกไปเลยตรงๆ มันเหมือนมาตัดเกม”¹¹⁵

ข้อวิจารณ์ประการที่สอง คือ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับฐานะของสื่อกลางในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะบทบาทของคณะประสานงานที่ประกอบไปด้วย นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อาริยา ซึ่งฝ่ายคัดค้านมีความคาดหวังว่าสื่อกลางประเภทนี้จะสามารถหาทางออกที่เป็นรูปธรรมได้แต่ในความเป็นจริงนั้นกลับทำไม่ได้

“การเข้ามาของนักสันติวิธี (และผู้ที่ถูกเรียกว่านักสันติวิธี)...จึงเป็นสิ่งที่ฝ่ายคัดค้านไม่สามารถทำความเข้าใจได้ และไม่สามารถสื่อสารกันต่อไปได้ เนื่องจาก “สันติวิธี” ที่ถูกเสนอนั้นนั้นได้กลายเป็นเพียงการสื่อสารทางเดียวไปยังฝ่ายคัดค้านเพื่อให้ปรับท่าทีหนีการถูกใช้ความรุนแรง แต่ไม่ได้เข้าใจถึงความคาดหวังของพวกเขาในการเปิดเวทีเจรจาถกเถียงอย่างเท่าเทียมกับฝ่ายรัฐเลย”¹¹⁶

ในขณะที่นายกรัฐมนตรีไม่ได้คาดหวังให้คณะทำงานชุดดังกล่าวเดินทางมาเจรจากับฝ่ายคัดค้านเพราะในทัศนะของนายกรัฐมนตรีนั้นการตัดสินใจได้จบสิ้นลงไปแล้ว สิ่งที่เขาคาดหวัง คือ คณะทำงานชุดดังกล่าวจะมีบทบาทในการประสานให้เกิดการพบปะพูดคุยเท่านั้น¹¹⁷ ในขณะที่ตัวผู้ที่เป็นสื่อกลางเองมักจะจำกัดบทบาทของตนเองไว้เพียงผู้ประสานงานหรือ ช่องทางการสื่อสาร¹¹⁸

ข้อวิจารณ์ประการสุดท้ายนั้นสืบเนื่องมาจากข้อวิจารณ์ประการที่สอง นั่นคือ เมื่อฐานะของสื่อกลางมีความคลุมเครือ จึงทำให้เกิดข้อสงสัยในเรื่องความเป็นกลางของสื่อกลางต่างๆ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนจากฝ่ายผู้คัดค้านโครงการฯ เพราะการเข้ามา

¹¹⁵ สัมภาษณ์ กิตติภพ สุทธิสว่าง, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 29 พฤศจิกายน 2548.

¹¹⁶ สถาบันไทยคดีศึกษา, “บทเรียนจากกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง‘สันติวิธี’ และ ‘การเจรจาไกล่เกลี่ย’”, ในโครงการแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548) (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹¹⁷ คำกล่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในรายการ “นายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน” ทางคลื่น F.M. 92.5 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เวลา 08.00 น. วันเสาร์ที่ 12 กรกฎาคม . 2546

¹¹⁸ สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อาริยา, ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 11 เมษายน 2549. และ สัมภาษณ์ พิชัย รัตนพล, อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 3 เมษายน 2549.

ของสื่อกลางเหล่านี้ทำให้สาธารณชนมองว่าคนที่ใช้ความรุนแรงคือฝ่ายค้าน นั่นคือพวกเขา รู้สึกว่า “เหมือนมาปราชญ์ชาวบ้านว่าอย่าใช้ความรุนแรง”¹¹⁹”

“ผู้ที่ถูกเรียกร้องให้ใช้สันติวิธีกลับเป็นฝ่ายคัดค้าน ซึ่งอยู่ในฐานะที่กำลังเป็นเหยื่อของความรุนแรง ในขณะที่ฝ่ายรัฐซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าพร้อมที่จะใช้ความรุนแรง กลับไม่ถูกเรียกร้องในระดับที่เท่าเทียมกันให้ใช้สันติวิธีด้วย สุลัยมาน หมัดยูโส๊ะ ได้สะท้อนความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นว่า “กลุ่มบุคคลที่มาพูดเรื่องสันติวิธีมาบอกเราให้สันติวิธี แต่สิ่งที่เราฝากเขาให้ไปบอกรัฐบาลไม่เห็นมีผลอะไร เขามาประสานให้เราเจรจากับรัฐบาล เราบอกว่าถ้าสันติวิธีจริงต้องเอากองกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจออกไปก่อน แล้วมาเริ่มเวทีสาธารณะออกทางทีวีเพื่อให้ประชาชนรับรู้ความจริง เขาก็หายไปเลย”¹²⁰”

ข้อวิจารณ์ข้างต้นนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงปัญหาของช่องทางการสื่อสารที่เกิดขึ้น โดยสื่อกลางรูปแบบต่างๆ นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตอีกประการเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ช่องทางดังกล่าวไม่สามารถใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างกันได้ นั่นคือ เรื่องช่วงเวลาในการเข้ามาของสื่อกลาง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมเพราะแต่ละฝ่ายได้สร้างจุดยืนของตนของตนเอง และไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงจุดยืนของตนเอง

“สันติวิธีที่เข้ามาบอกให้ต้องถอยกันคนละก้าว แล้วก็ทำตามกระบวนการต่างๆ แต่เนื่องจากฝ่ายนั้นเขามีธงของเขาแล้วก็ไม่ยอมถอย”¹²¹

“การเข้ามาสู่พื้นที่ที่ความขัดแย้งของนักสันติวิธี เป็นการเข้ามาในช่วงเหตุการณ์ที่ความขัดแย้งพัฒนาขึ้นสู่จุดวิกฤตเสียแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่าทีของฝ่ายรัฐที่แข็งกร้าว และดูเหมือนแทบไม่ได้ถูกเรียกร้องจากฝ่ายคนกลางผู้หวังดีให้ “ลดราวาศอก” ลงเลย”¹²²

“เรามาสายไปเพราะก่อนหน้านี้ถ้าเรายังอยู่ในช่วงที่เลือกเส้นทางการวางท่อก็คงจะได้”¹²³

4.4.3 สรุปการศึกษาเรื่องช่องทางการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า ช่องทางการสื่อสารโดยตรงระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ ในความขัดแย้งนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นในช่วงที่แต่ละฝ่ายมีการแบ่งแยกข้อขัดแย้งชัดเจนแล้ว อันมีสาเหตุ

¹¹⁹ สัมภาษณ์ กิตติภาพ สุทธิสว่าง, เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน, 29 พฤศจิกายน 2548.

¹²⁰ สถาบันไทยคดีศึกษา, “บทเรียนจากกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง”สันติวิธี” และ “การเจรจาไกล่เกลี่ย”, ใน โครงการแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹²¹ สัมภาษณ์ อำนาจ ปลายไม้, Public Affairs Manager (ในขณะนั้น) บริษัท ทรานส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด, 15 กรกฎาคม 2548.

¹²² สถาบันไทยคดีศึกษา, “บทเรียนจากกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง”สันติวิธี” และ “การเจรจาไกล่เกลี่ย”, ใน โครงการแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย

¹²³ สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อาริยา, ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 11 เมษายน 2549.

มาจาก การที่แต่ละฝ่ายไม่ใช้ความพยายามในการตรวจสอบสารว่าสามารถเข้าใจได้ตรงกันหรือไม่ มีการใช้ข้อมูลในลักษณะจับผิดกัน มีการกล่าวหากันและกันว่าบิดเบือนข้อมูลและให้ข้อมูลเท็จ มีการใช้ภาษาและอารมณ์รุนแรงในการพูดและมีการระดมคนเพื่อมุ่งเอาชนะมากกว่าจะมุ่งสื่อสารกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีช่องทางการสื่อสารโดยตรงระหว่างกันอื่นๆ เกิดขึ้นอีก แต่ช่องทางเหล่านี้กลับเป็นช่องทางที่ไม่สอดคล้องกับหลักการการสื่อสารเชิงสันติวิธีที่ควรต้องเปิดกว้างให้ทุกๆ ฝ่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารได้ เช่น การแอบไปพูดคุยกันเป็นการส่วนตัว

กระนั้น เมื่อการสื่อสารระหว่างกันโดยตรงไม่สามารถทำได้จึงได้มีความพยายามสร้างสื่อกลางขึ้นมา ซึ่งการศึกษานี้สามารถแบ่งประเภทสื่อกลางได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อกลางในการนำเสนอข้อเท็จจริงและสื่อกลางในฐานะช่องทางการสื่อสารระหว่างกันของแต่ละฝ่ายที่มีบทบาทในความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม ช่องทางการสื่อสารแบบสันติวิธีโดยผ่านสื่อกลางนั้น ก็ประสบกับข้อวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่อง ปัญหาความน่าเชื่อถือ ในฐานะที่คลุมเครือของสื่อกลางและเมื่อฐานะของสื่อกลางมีความคลุมเครือ จึงทำให้เกิดข้อสงสัยในเรื่องความเป็นกลางของสื่อกลาง นอกจากนั้น การเข้ามาของสื่อกลางต่างๆ นั้นยังมีช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมอีกด้วย

ดังนั้น เมื่อช่องทางการสื่อสารระหว่างกันไม่สามารถทำหน้าที่ในการสื่อสารได้อย่างที่ควรจะเป็น ผลลัพธ์ก็คือ ความไม่เข้าใจกันเพิ่มสูงขึ้นและเริ่มมีการตีความท่าที วิธีการหรือมาตรการต่างๆ ของฝ่ายตรงข้ามไปในทางลบ ท้ายที่สุดก็จะยิ่งเป็นการเพิ่มความไม่ไว้วางใจที่มีอยู่แล้วให้สูงมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้การใช้แนวทางสันติวิธีต้องเผชิญกับปัญหามากยิ่งขึ้น